

PS

np

Дарон Ачемоглу
Улогата на економијата во
климатските промени

Патриша Еспиноза
Од намера до акција на КОП26

Џозеф Е. Штиглиц
Финансиска поддршка за
климатски цели

Лоренс Тубиана
Од Париз до Глазгов

Нови Врвови

Потрага по повисоки климатски амбиции

Вовед

Помеѓу брзото ширење на Делта сојот на коронавирусот и огромниот број екстремни шумски пожари и бури ширум светот, летото во 2021 година беше пеколен предвесник на сè поверојатната - но сè уште избежна - иднина.

На почетокот на август, Меѓувладиниот панел за климатски промени (IPCC) издаде нова глобална проценка, по речиси една деценија, предупредувајќи дека човештвото веќе предизвика пораст на температурата на планетата за 1,1° Целзиусови и сега е на пат да го премине прагот од 1,5°C до 2040 година. Според генералниот секретар на Обединетите нации, Антонио Гутереш, за човештвото, извештајот треба да претставува „аларм кој означува највисока опасност“.

Идеалот за ограничување на глобалното затоплување на 1,5°C повисоко од прединдустриските нивоа, што беше клучен мотивирачки фактор за Парискиот климатски договор од 2015 година, речиси ни се измолкна од дофат. Предизвикот сега не е само да се спречи уште покатастрофално затоплување над тој пораст од 1,5°C, туку и да се приспособиме на новите услови кои веќе се извесни.

Тешко е да се претера кога се потенцираат потенцијалните последици на овие промени. Дури и свет со температура повисока за 1,5°C подразбира нова нормални околности, полни со ризици и нестабилност. Можеме да очекуваме уште многу

катастрофи како што е пожарот што започна близу изворот Бутлег и кој уништи голем дел од Калифорнија, поплавите што неодамна ја опустошија Германија и другите европски земји и овогодинашната смртоносна сезона на монсуните во Индија.

Најновите предупредувања на IPCC ќе претставуваат тежок товар за владите кои се мачеа да мобилизираат ефективен мултилатерален одговор на пандемијата предизвикана од КОВИД-19. Вниманието ќе биде насочено кон водечките светски испуштачи на јаглерод. Тука се вклучени големите, растечки економски сили како Кина и Индија, како и богатите индустриски развиени земји кои историски несразмерно повеќе придонесуваат за проблемот со глобалното затоплување. Несомнено, во третава деценија на дваесет и првиот век веќе се презедоа ветувачки нови климатски обврски. Сè повеќе влади и големи корпорации поставуваат цели за намалување на емисиите на стакленички гасови на „нето нулта“ до средината на овој век. Кина, најголемиот светски испуштач, има за цел да стане јаглеродно неутрална до 2060 година; Соединетите Американски Држави, четири години по повлекувањето

од Парискиот договор, под претседателството на Џо Бајден повторно се приклучија на договорот и ѝ се приклучија на Европската унија во остварувањето на целта за нето-нулта емисии до 2050 година; а бизнисот и финансиите, откако видоа дека црно ни се пишува, постепено се движат во позелена насока.

Требаше да се воведат промени уште одамна. Сè повеќе фирми се приклучуваат на концептот за „одржливост“ и затоа итно се потребни нови стандарди и рамки за да се издвојат вистински зелените бизниси од оние што само „нè фарбаат“ дека се зелени. Во исто време, општоприфатеното економското размислување мора брзо да се развие и да ги опфати новите еколошки реалности - иако точниот начин да се направи тоа е предмет на интензивна дебата. Значи, сите имаат нови врвови за освојување. Конференцијата за климатски промени COP26 е клучна. Мора да се преземат посилни обврски за декарбонизација и финансирање климатски решенија, за светот да се врати на одржлив пат. Па дури тогаш ќе стасаме на самиот почеток на вистинската работа.**18**

Уредниците на PS

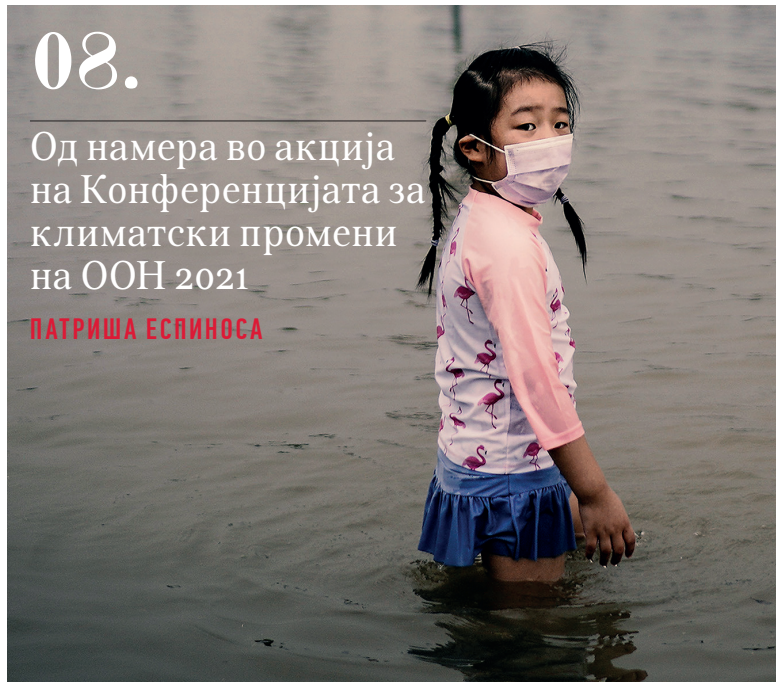
03.
Вовед од
уредниците

12.
Како треба да се
смени економијата
ДАРОН АЏЕМОГЛУ

08.

Од намера во акција
на Конференцијата за
климатски промени
на ООН 2021

ПАТРИША ЕСПИНОСА

16.
Промисленоста поважна од
одржливоста
ДИРДРЕ НАНСЕН МЕКЛОСКИ

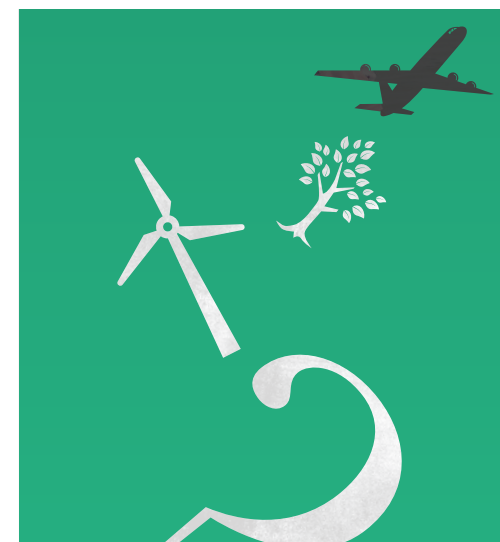

20.
Грижа за
економскиот раст
ТИМ ЏЕКСОН

24.
Раззеленување на
најтешките сектори
ЏУЛС КОРТЕНХОРСТ

28.
Треба да зборуваме за
геоинженерството
ГЕРНОТ ВАГНЕР

32.
Ветувањето кое со себе го
носи зелениот водород
ТОМАС КОХ БЛАНК

36.
Промена на климата
на финансиската
регулатива
САРА БЛУМ-РАСКИН

40.

Обезбедување
финансиска
подршка за
климатски цели

ЏОЗЕФ Ё. СТИГЛИЦ

52.
Зазеленување на следната
генерација на Европа

КОНИ ХЕДЕГАРД

44.
Праведната транзиција
бара гаранција за
работните места

ПАВЛИНА Р. ЧЕРНЕВА

48.
Прехранбената револуција
зависи од нас

КРИСТИЈАНА ФИГЕРЕС

56.

Декада која е
пресудна за иднина
на транспортниот
сектор

КРИС ПЕЕТЕРС

60.

Од Париз до Глазгов

ЛОРЕНС ТУБИАНА

Одбор на советници

Бертран Бадр
Гордон Браун
Марк Клиф
Цин Фриета
Александар Фридман
(претседавач)
Мајкл Ханли
Кони Хедегард

Издаваштво

Тревор Бохач
Менаџер на диџитален
маркетинг
Лорен Батлер
Менаџер на диџитални
продукции
Николае Чатара-Морс
Главен извршен директор
Дамен Даус
Извршен појирејсегашел
за бизнис развој

Тим на уредници

Витни Арана
Уредник
Рејчел Дана
Заменик Главен уредник
Ричард Имс
Постар уредник
Роман Фридман
Анатоле Калецки
Помошен уредник
Нина Л. Крушчева
Помошен уредник
Сами Марум
Помошен уредник
Кенет Марфи
Главен и одговорен уредник
Андреј Рапацзински
Јоана Роуз
Уредник за наука/здравје
Џонатан Стаин
Главен уредник
Лоренс Тубиана
Помошен уредник
Стјуарт Ватли
Постар уредник
Тревор Бохач
Менаџер на диџитален
маркетинг
Лорен Батлер
Менаџер на диџитални
продукции
Николае Чатара-Морс
Главен извршен директор
Дамен Даус
Извршен појирејсегашел
за бизнис развој
Катарина Дуринакова
Менаџер за глобални односи
Дерек Халси
Менаџер за меѓународна
продажба
Џонатан Хофман
Главен оперативен директор
Тања Јагник
Аналистичар на податоци
Петер Купчек
Главен финансиски директор
Џејсон Липбак
Појирејсегашел
на издаваштво
Кармен Морехон
Аналистичар на податоци
Петра Немчекова
Аналистичар на податоци
Зузана Павликова
Офис менаџер
Кејтли Рудолф
Помошник менаџер за
диџитален маркетинг
Брук Слоан
Менаџер за дистрибуција
на содржина и превод
Колет Витни
Помошник менаџер
за дистрибуција на
содржина и превод

Дизајн: Studio Texture
www.studiotexture.co.uk

© Project Syndicate 2021

Project Syndicate

Од
намера
во акција
на ООН

СЕГА ИЛИ

НИКОГАШ

ПАТРИША ЕСПИНОСА

извршен секретар на
Рамковната конвенција
на Обединетите нации за
климатски промени.

Се почесто се појавуваат докази за пустошот што нè очекува доколку не успееме да се справиме со климатските промени. Неодамнешните катастрофални поплави во Азија и западна Европа, рекордно високите температури во Северна Америка и беснеењето на пожарите во јужна Европа – одраз на катастрофите со кои се соочија земјите во развој во последниве години - нè потсетуваат дека ниту една земја не е безбедна. Иднината на секоја од нив зависи од постапките на сите.

Погледот кон иднината од научна гледна точка е мрачен. Во мај, Светската метеоролошка организација предупреди дека има 40% изгледи дека годишната просечна глобална температура ќе надмине 1,5° Целзиусови над преиндустријските нивоа, барем привремено, во следните пет години, а изгледите постојано растат. Ова може да предизвика потенцијално катастрофални пресвртни точки.

Меѓународниот панел за климатски промени е во завршна фаза на подготовка на својот следен голем извештај за климатските промени, што ќе биде објавен пред 26-тата конференција на Обединетите нации за климатските промени (COP26) во Глазгов. Секој последователен извештај на МПКП предвидуваше помрачна перспектива од претходниот и нема причина да мислиме дека следниот ќе отстапи од овој тренд.

На крајот на краиштата, светот не е на пат да ја исполни целта на Парискиот климатски договор за ограничување на глобалниот пораст на температурата до 2° C над преиндустријските нивоа, камоли неговата „идеална“ цел од 1,5° C до крајот на овој век. Напротив, како што покажа прелиминарното издание на збирниот извештај од минатиот февруари за сите национално определени придонеси (NDC), се движиме кон пораст од 3° C, а можеби и дури повеќе од тоа, до 2100 година.

Сепак, ситуацијата не е сосема безнадежна. Точно е дека се движиме кон точка од која нема враќање, но не е предцна да ја смениме насоката на движење кон поодржлив пат што ќе ни овозможи да ги спречиме најлошите влијанија од климатските промени. А Парискиот климатски договор веќе има дадено сеопфатен патоказ.

Меѓутоа, нема никаква корист од мапа што

никој не ја следи. За да може Парискиот климатски договор да нè доведе до неопходната трансформација, сите земји мора да соработуваат во спроведувањето на истиот. Тоа значи исполнување на нивните индивидуални обврски и вложување напори за намалување на емисиите на јаглерод за 45% до 2030 година (споредено со нивото од 2010 година), и за постигнување на нулта-нето стапка на емисии до 2050 година. Ова е временската рамка што МПКП ја препорачува за да остане под прагот од 1,5° C. Исто така, значи работење на приспособливоста и зајакнување на отпорноста на идните предизвици поврзани со климата.

Ова е тешка задача. Меѓутоа, со право може да веруваме дека светот може да ја исполни. На пример, неодамнешните виртуелни седници на помошните тела на Рамковната конвенција на ОН за климатските промени беа охрабрувачки. Делегатите ефективно се ангажираа за широк спектар на клучни теми и, иако договорот за неколку клучни прашања остана недостижен, постигнат е напредок.

Една клучна лекција од тие дискусии беше дека, за работата да се придвижи напред, политичкото водство е од суштинско значење. Оваа порака беше нагласена и подвлечена на министерскиот состанок што неодамна го свика назначениот претседател на COP26, Н.Е. Алок Шарма. Присуствуваа министри и претставници на високо ниво од земјите во сите клучни преговарачки групи.

Секоја досегашна Конференција на страните на Конвенцијата била значајна. Но ескалацијата на еколошките предизвици значи дека секоја од нив имала посериозни последици од претходната. COP26 не е исклучок. Напротив, со оглед на катастрофалните последици од пандемијата со КОВИД-19 врз општествата широм светот и нејзините нарушувачки

ефекти врз нашиот процес, влоговите се зголемија експоненцијално. Меѓутоа, оваа криза претставува и силна можност за напредок, во време кога земјите се трудат „одново и подобро да се изградат“.

Светот мора да постигне успех со COP26. Нашата единствена шанса да излеземе на пат што ќе нè држи под прагот од 1,5° C е клучен тест за кредибилитет за глобалната борба против климатските промени. Ако го поминеме тој тест, ќе се зајакне довербата во нашата колективна способност да се справиме со глобалните предизвици - како што се пандемиите.

За таа цел, постојат многу важни прашања што мора да се решат на COP26. Тука се издвојуваат четири приоритети.

1 Прво, минатите ветувања мора да се исполнат. Да се покаже дека се исполнети обврските до 2020 година е од суштинско значење за да се изгради доверба меѓу земјите. Ова ја вклучува, на пример, целта за мобилизација на 100 милијарди долари годишно до 2020 година за помош на економиите во развој во процесот на зелена транзиција и нудење поддршка во форма на градење капацитети и трансфер на технологија.

Развиените земји мобилизираа огромни ресурси за поддршка на нивните економии за време на пандемијата со КОВИД-19. Тие мора да покажат слично ниво на посветеност во преминот кон поодржлива и

климатски-отпорна иднина, а тоа значи да поведат грижа дека нивните колеги во овој развоен процес ја имаат потребната поддршка.

2 Второ, мора да се решат неподмирните несогласувања за финансии, транспарентност, адаптација и отпорност, загуба и штета, како и техничка поддршка и насоки за земјите во развој, за да може целосно да се спроведе Парискиот климатски договор. Заштита на луѓето и планетата е поважно од секое техничко несогласување, колку и да е сложено или спорно.

3 Трето, мора да се зголеми амбициите. Земјите мора да се обврзат да направат многу повеќе во сите три клучни области на климатската агенда: ублажување, адаптација и финансии. Следниот збирен извештај за NDC, што треба да се достави пред COP26, ќе даде поцелосна слика за досегашниот напредок, бидејќи ќе вклучува повеќе големи емитувачи. Што и да покаже тој извештај, нема сомнение дека поамбициозните и одлучни планови како од владите така и од бизнисите ќе бидат од суштинско значење за светот да може да го ограничи затоплувањето до 1,5° C.

4 На крај, ниту еден глас не смее да остане нечуен и сите предлози треба да се разгледаат. Во решавањето олку длабока криза, секој има своја улога. Затоа балансираната застапеност на сите региони и групи е од суштинско значење за успешен COP26, при

„**Сега, останува нашите влади да водат, нашите бизниси да иновираат и нашите општества да се здружат...**”

што набљудувачите и другите заинтересирани страни кои не се страни на Конвенцијата, вклучително и деветте интересни заедници на НВО, ќе се вклучат позитивно во процесот. Иницијативи како што се Партнерството за глобална климатска акција од Маракеш и кампањата „Трка до нула“ треба да дадат значаен придонес за климатските активности и да ја промовираат климатската амбиција на глобално ниво.

На крај, ниту еден глас не смее да остане нечуен и сите предлози треба да се разгледаат. Во решавањето олку длабока криза, секој има своја улога. Затоа балансираната застапеност на сите региони и групи е од суштинско значење за успешен COP26, при што набљудувачите и другите заинтересирани страни кои не се страни на Конвенцијата, вклучително и деветте интересни заедници на НВО, ќе се вклучат позитивно во процесот. Иницијативи како што се Партнерството за глобална климатска акција од Маракеш и кампањата „Трка до нула“ треба да дадат значаен придонес за климатските активности и да ја промовираат климатската амбиција на глобално ниво.

Во крајна линија, со две или три „големи“ објави нема да се постигне успешен COP26. Тоа може да се постигне само со урамнотежен пакет одлуки и активности што ги одразуваат очекувањата, грижите и потребите на сите засегнати страни, заедно со зголемената амбиција.

Донекаде стана клише да се каже дека глобалните проблеми бараат глобални решенија. Но и покрај тоа, како што покажаа последните кризи, изјавата е поточна од кога било досега. Од КОВИД-19 до климатските промени, никој не е безбеден додека сите не се безбедни.

Губењето контрола врз климатските промени не е неизбежно, но ако не преземеме брзи дејствија, ќе ја изгубиме контролата. Успешно се справивме со задачата да ги откриеме двигателите и да изготвиме сеопфатна глобална стратегија за решавање на климатските промени. Сега, останува нашите влади да водат, нашите бизниси да иновираат и нашите општества да се здружат, во служба на заедничка цел: градење одржлива иднина. **18**

Патриша Еспиноса е извршен секретар на Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени.

► ПАТРИША ЕСПИНОСА

▼ СВЕТСКИ ЛИДЕРИ НА ВИРТУЕЛЕН САМИТ ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ.

Како треба да се смени економиката со оглед на климатските промени?

ДАРОН АЦЕМОГЛУ

професор по економија на МИТ

Рекордно високиот топлотен бран на американскиот северозапад нè потсети, како божем да ни требаше потсетување, што ќе значат антропогените климатски промени за животните услови сега и во иднина. Просечните глобални температури веќе се покачија за 1,2° Целзиусови над прединдустриските нивоа и може да се зголемат за уште 5°С во следните 80 години. Ова затоплување го забрзува изумирањето на многу видови, а делови од светот стануваат сè понеподобни за живот на луѓето. Според некои проценки, климатските промени може да принудат повеќе од една милијарда луѓе да мигрираат до 2050 година.

Соочени со такви сериозни долгорочни ризици, многу од нашите долготрајни претпоставки ќе треба да се преиспитаат, вклучувајќи ја и научната дисциплина економика. Ако сакаме да избегнеме погрешно насочени политики, како на пример политики што целосно би го занемариле економскиот раст (иако милијарди луѓе низ целиот свет сè уште живеат во сиромаштија), треба да ја приспособиме главната научна гранка на економските дејности на новите климатски реалности.

Точно, оваа дисциплината одамна ја согледа важноста на прашањата за животната средина. Вилијам Д. Нордхаус, добитник на Нобеловата награда за економски науки за 2018 година, ги вклучи трошоците за емисиите на стакленички гасови (GHG) во стандардните модели за економски раст во 1991 година, што претставуваше потфат што го оформи начинот на кој економистите и многу креатори на политики размислуваат за климатските промени.

Меѓутоа, сегашните пристапи во економијата сè уште не обезбедуваат вистинска рамка за справување со проблемите со кои ќе се соочиме во текот на следните неколку децении. Како и со повеќето почетни трудови, влијателниот придонес на Нордхаус може да се подобри на

многу начини. На пример, неговата рамка не ја признава ендегеноста на технологијата, а претпоставките за идните трошоци за климатските промени не ја одразуваат сериозноста на проблемот.

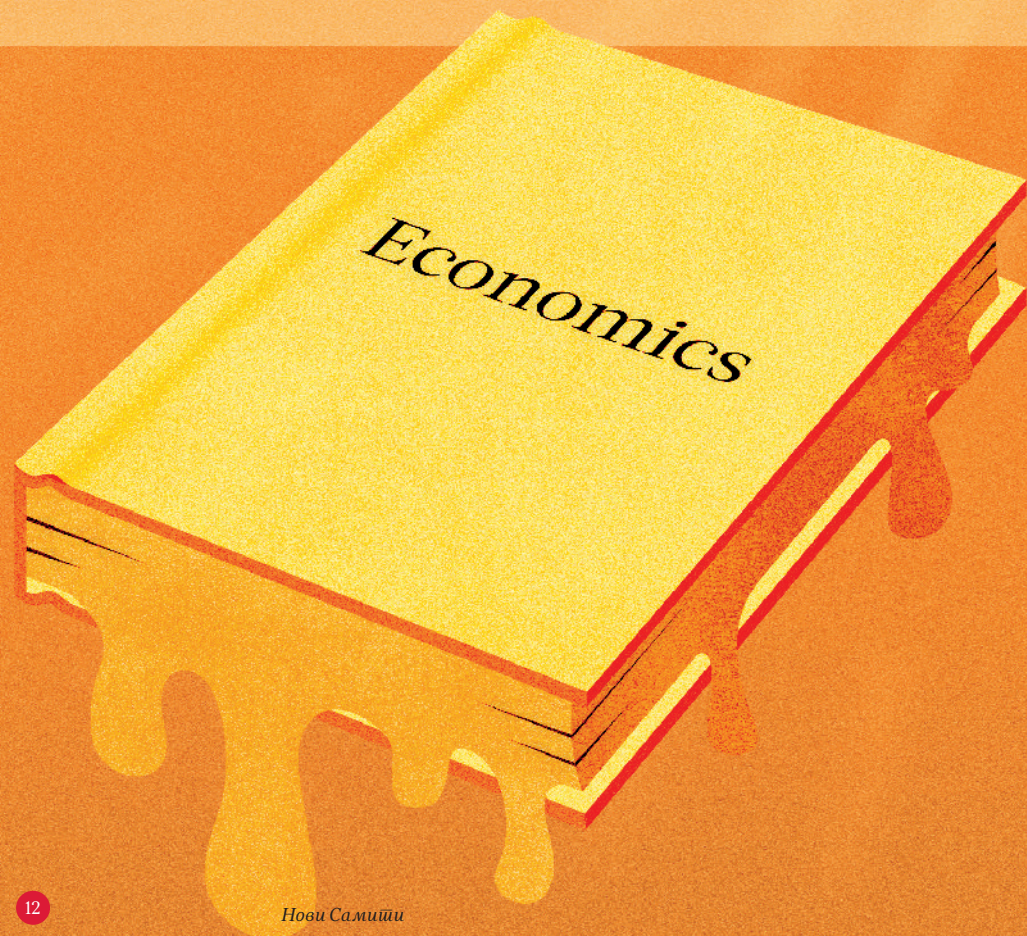
Кога ја земаме предвид ендегената технологија, откриваме дека е многу поважно да се премине кон почиста енергија отколку едноставно да се намали потрошувачката на енергија, и дека технолошките интервенции треба да се пренасочат многу поагресивно од досегашната практика. Слично на тоа, кога се вградуваат пореални претпоставки за трошоците од глобалното затоплување - вклучувајќи ја и можноста за климатски пресвртни точки - суштински се менуваат заклучоците за тоа како да се пристапи кон проблемот.

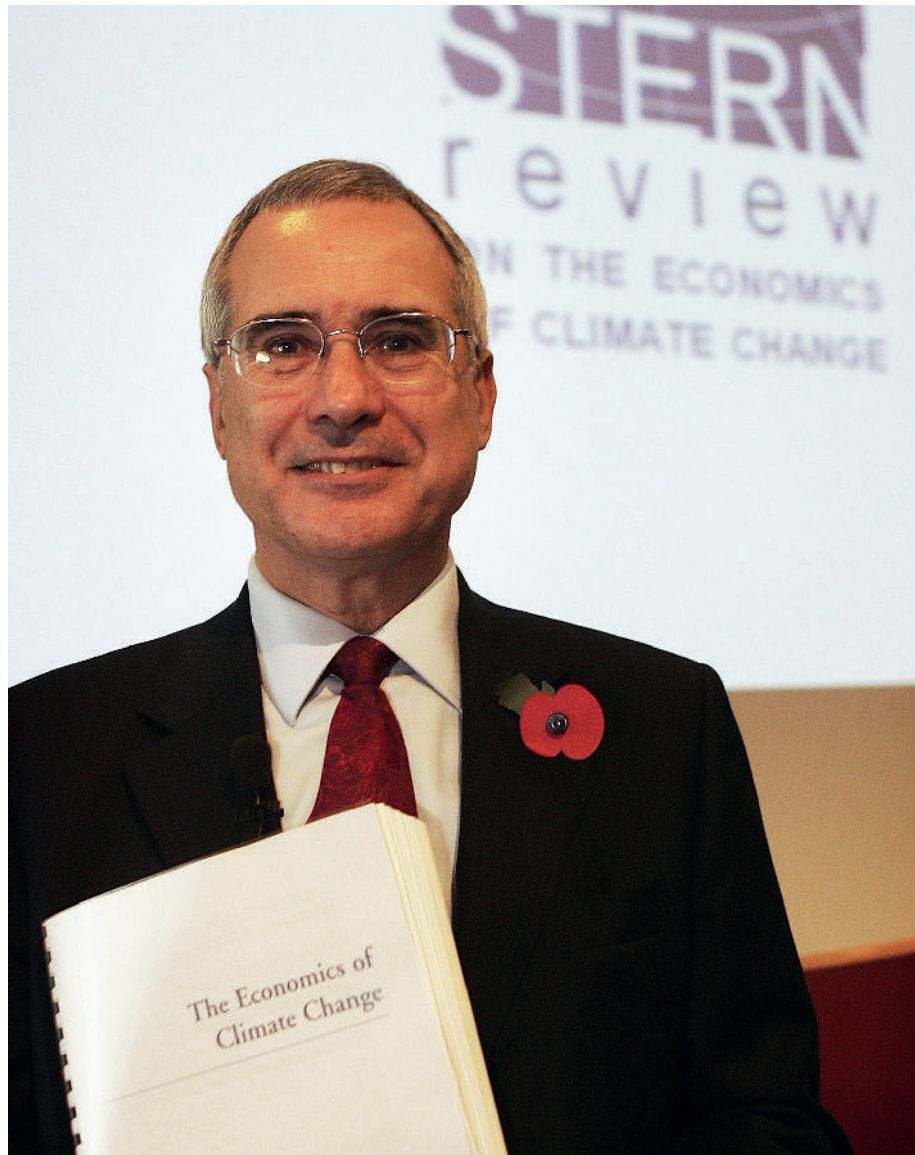
Меѓутоа, нема да бидат доволни само овие подобрувања. Економиката ќе треба да претрпи уште посуштински промени, од најмалку две причини. Првата се однесува на основата на најдинамичната економска анализа: функцијата на корисност, која претставува жртвување на дел од сегашната за идната потрошувачка. Овој механизам ни помага да утврдиме колку потрошувачка треба да биде подготвено одговорното лице да жртвува денес за да оствари поголема вредност во одреден

момент во иднина. Механизмот се докажа како корисен во многу области на анализа: индивидуална потрошувачка, инвестициски одлуки, јавни трошоци, иновации, даночна политика и други.

Клучното прашање за функцијата на корисност на една климатска политика е: Колкава тековна потрошувачка треба да жртвуваме за да ја избегнеме штетата што глобалното затоплување ќе ја предизвика во иднина? Одговорот ќе зависи од тоа како му пристапуваме на проблемот со дисконтирање одн. снижување на вредноста. Кога размислуваме за индивидуални или корпоративни одлуки чии последици ќе се појават во следната деценија, логично е да се тргне од претпоставката дека еден долар ќе вреди помалку за десет години отколку што вреди денес. Меѓутоа, кога се применува на одлуки чии последици ќе се почувствуваат 100 години од сега, овој вид дисконтирање со себе носи некои непријатни импликации.

Да претпоставиме дека применуваме дисконтна стапка од 5%, што е вообичаено во анализите на индивидуално или корпоративно одлучување и подразбира дека доларот ќе вреди 95 центи за една ▶

▲ НИКОЛАС СТЕРН.

година. Но, оваа дисконтна стапка би значела дека за 100 години доларот ќе вреди само околу половина цент и дека за 200 години доларот ќе вреди околу 0,003 центи. Со оваа стапка, треба да жртвуваме еден долар денес само ако тоа ни донесе придобивки еквивалентни на околу 200 американски долари еден век подоцна –

анализа на придобивки и трошоци што се однесува на климатска неактивност во сегашноста.

Економистите ја согледаа несоодветноста на импликацијата на дисконтирање во креирањето климатски политики уште од 2006 година, во прегледот на Стерн. Во тој извештај, Николас Стерн и неговите колеги не го применија пристапот на фиксно дисконтирање и дојдоа до препораки за креирање политики кои беа поагресивни од оние поддржани од економскиот консензус во тоа

време. Меѓутоа, бидејќи Прегледот не нуди филозофско оправдување за избраниот метод, беше критикуван од други економисти, вклучувајќи го и Нордхаус.

Сепак, има веродостојна економска (и филозофска) основа зошто идните основни јавни добра треба да се вреднуваат поинаку од приватните добра или други видови јавна потрошувачка. Усогласувањето на овие разлики со другите аспекти на нашите економски модели, а не само оние што се занимаваат со ризик и неизвесност, е итна задача за науката на економските дејности.

Впрочем, ни треба и соодветна рамка за оценување на улогата на геонженерството во борбата против климатските промени. Многу еминентни имиња, вклучително и Бил Гејтс (во неговата нова книга) и пронаоѓачот/претприемничкиот капиталист Нејтан Мирволд, сè погласно се залагаат за овој пристап. И шемите како сончево зрачење (при што сулфати или калциум карбонат во прав се прскаат во атмосферата за да се блокираат сончевите зраци) се чини дека одат заедно со значајни катастрофални ризици. Дали би било логично да се бориме против еден егзистенцијален ризик со друг? Мислам дека не би било, но мора да смислиме посистематски начин да ги оценуваме таквите прашања.

Втората област што треба сосема да се преиспита е теоријата за оптимална економска политика. Тука, стандардниот пристап се заснова на знаменитата работа на холандскиот економист Јан Тинберген, кој конципираше еден моќен принцип. Најдобриот начин да се неутрализира неуспехот на пазарот или негативната надворешност, според Тинберген, е со инструмент за политика осмислен посебно за таа цел (што подразбира дека интервенцијата што не е фокусирана на добро дефиниран проблем можеби нема да биде оправдана).

Кога се применува на негативните ефекти од емисиите на стакленички гасови, овој принцип укажува на тоа дека едноставно треба да го најдеме вистинскиот данок (на јаглерод) и доследно да го спроведуваме. Но, недоволноста на ова решение веќе станува јасна. Ако,

Климатската криза нè тера да разгледаме порадикални идеи.”

▲ ЖЕНА И НЕЈЗИНАТА МАЧКА ОДМОРААТ ВО ШАТОР ЗА ЛАДЕЊЕ ЗА ВРЕМЕ НА ЖЕШКИОТ БРАН ВО 2021 ГОДИНА ВО СЕВЕРОЗАПАДНИОТ ПАЦИФИК ВО САД.

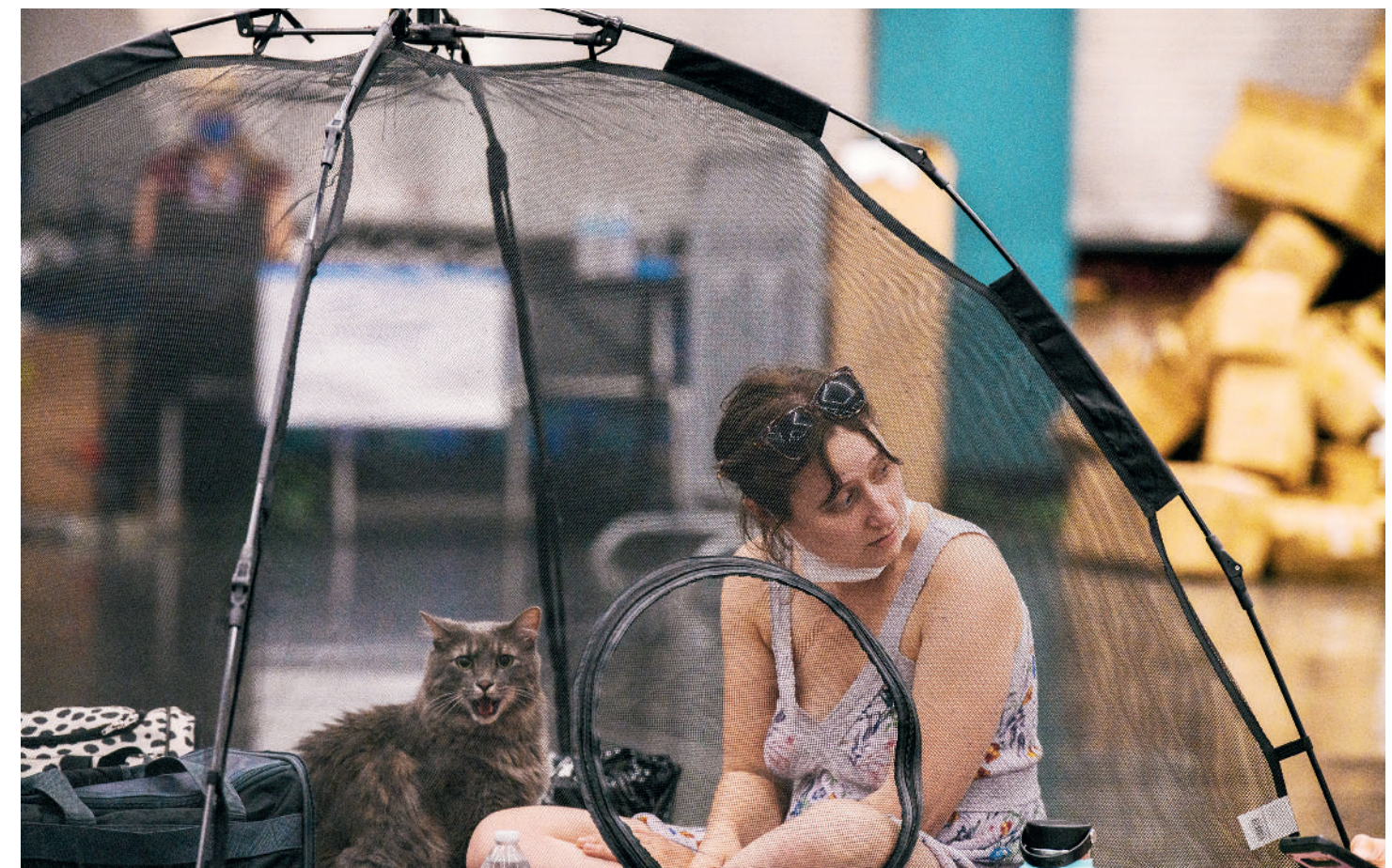
за да се спречат катастрофалните климатски промени, е потребен брз преод кон почисти технологии, данокот на јаглерод мора да се надолжни со субвенции или други стимулации за да се поттикне иновацијата и распоредувањето ресурси во вистинската насока.

Всушност, можеби ќе треба да развиеме и посеопфатна проценка на економската политика општо земено. Принципот на Тинберген е погоден затоа што ни овозможува да ги поделиме односно групираме политичките одлуки: интервенциите за справување со економските последици од КОВИД-19, на пример, не треба да се однесуваат на климатските промени. Но веќе не можеме да си дозволиме да избираме во кои битки ќе се бориме. На пример, кога одвојуваме огромни суми јавни пари за да ја заживееме авионската индустрија од загубите претрпени во пандемијата, знаејќи дека таа индустрија е и

значаен извор на емисии, треба да ја искористиме приликата за да ја турнеме во почиста насока.

Климатската криза нè тера да разгледаме порадикални идеи. Ако можеме да општо да се согласиме дека има потреба од големи инвестиции во преминувањето кон чиста енергија, можеби ќе се согласиме и да ги насочиме тие трошоци кон создавање добри работни места. Тоа може лесно да го прекрши принципот на Тинберген. Меѓутоа, ако помогне да се спречи продлабочувањето на социјалните, економските и политичките расцепи што се појавија во многу западни напредни економии, и тоа како ќе се исплати. **IS**

Дарон Аџемоглу, професор по економија на МИТ, е коавтор (со Џејмс А. Робинсон) на делата Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty („Причините за неуспех на нациите: Потекло на моќта, просперитетот и сиромаштијата“) и The Narrow Corridor: States, Societies, and the Fate of Liberty („Тесниот коридор: Држави, општества и судбината на слободата“).

Промисленоста поважна од одржливоста

ДИРДРЕ НАНСЕН МЕКЛОСКИ

професор по економија и историја на
Универзитетот во Илиноис во Чикаго

„Одржливост“ е сè попопуларен термин што се користи за да се укаже на нечија доблест во современиот јавен дискурс, но тој претставува лоша основа за солидна јавна политика. Со него економијата се согледува од гледна точка на биолог, без промисленоста што ја претпочитаат економистите. ▶

НЕОДРЖЛИВ

Биологот Пол Р. Ерлих даде исклучително непромислени совети во својата книга од 1968 година, „Популациската бомба“ (The Population Bomb), во која сугерираше дека човештвото се движи кон акутни недостатоци на ресурси и масовно гладување. А се случува спротивното, светскиот приход бележи постојан раст, исто како и претходните два века, и според сите сегашни знаци, тој тренд ќе продолжи и во иднина. Песимистичките предвидувања се покажаа како неточни.

Како што гласеше далекувидното прашање на британскиот историчар Томас Маколеј во 1830 година, „Кој е тој принцип според кој, кога гледаме дека во минатото работите оделе само кон подобро, сепак очекуваме да одат само кон полошо во иднина?“ Прашањето било релевантно уште тогаш, а сега е уште порелевантно. Еколошките фундаменталисти кои инсистираат дека „овој пат ќе биде поинаку“, одат против логиката и историските докази.

Во однос на реалниот приход (земајќи ја предвид и инфлацијата), стапката на „подобрување во минатото“ во просек изнесува околу 2% годишно. Тоа можеби не звучи многу, но е стапка што дава неверојатни резултати на долг рок. Тоа значи дека нашите правнуци во 2100 година ќе бидат повеќе од четири пати побогати од нас денес.

Како таква, економската

промиленост вели дека некои ресурси, како што е нафтата, треба да се користат онолку колку што е профитабилно според преовладувачкиот опортунитетен трошок на екстракција плус данок на јаглерод за прелевање. Други ресурси, како на пример дрвото, сега треба да се користат со голема „неодржлива“ цена, бидејќи ќе вредат релативно помалку за нашите многу побогати правнуци. Да не му се дозволи на денешното сиромашно население да набави дрво за да си изградат куќи (или приходот од сеча на дрва) за доброто на идните генерации, не е етички исправно. Тоа всушност би значело да се земе од сиромашните за да им се даде на богатите.

Покрај приходите, друго клучно внимание е технологијата. Повеќето денешни аргументи за „одржливост“ се базираат на нашето сегашно, слабо познавање на иднината. Во 50-тите години од минатиот век, футуролозите предвидувале дека досега ќе имаме летечки автомобили. Немаме, но затоа имаме многу други работи што тие не можеле ни да си ги замислат. Познатата опсервација на холивудскиот сценарист Вилијам Голдман за тоа кои филмови ќе успеат кај идната публика важи подеднакво за иднината на технологијата: „Никој не знае ништо“.

Причината е едноставна. Ако знаевме, веќе ќе знаевме што ќе знаеме следната година, а не го знаеме сега. Оваа основна противречност не

може да се избегне со заобиколувања поврзани со економските „фактори за успорување“, и секако не со Принципот на претпазливост, кој вели дека не треба да почнеме да користиме нови производи или процеси чии целосни ефекти се непознати. Подobar назив за нив би бил Обломовиот принцип, во однос на рускиот роман од 1859 година, во кој благородник кој не е способен да донесе одлука, едноставно останува во кревет цел ден.

Секој кој мисли дека ја знае иднината треба да може да го поткрепи тоа мислење со облог. Ако мислите дека недостатокот на одржливост ќе доведе до недостаток на одредени ресурси, треба да бидете подготвени да се вложите сè на пазарите на кои се тргува со овие стоки.

Треба да се признае, Ерлих навистина го поткрепил своето мислење со облог. Во 1980 година, тој и економистот Џулијан Симон се обложиле, а облогот станал познат. Ерлих избрал пет ресурси (бакар, хром, никел, калај и волфрам) за кои мислел дека ќе поскапат (сметајќи ја и инфлацијата) во текот на таа деценија, а Симон ставил облог од 10.000 долари дека цените всушност ќе паднат.

Симон сметал на промилената, елементарна економска опсервација дека ако дојде до недостиг од некој ресурс, има поголем поттик да најдеме повеќе од тој ресурс или да измислиме начин да се извлечеме од недостигот. Ако има недостаток

За да останеме промислени за трошоците и придобивките, треба да ги слушаме инженерите и економистите.”

на станбен простор во некој град, паметно би било да се вложи во изградба на повеќе куќи за да се задоволи зголемената побарувачка (освен ако урбанистичките планови се пречка, како што за жал се случува на премногу места во денешно време).

Освен тоа, а и уште поважно, Симон сметал на креативноста на слободните луѓе. Токму овој фактор го објаснува неверојатно големото збогатување во изминатите два века, во кои животниот стандард во земји како Финска и Јапонија се подобрил за неверојатни 3.000%.

Овој напредок се должи на постепено ширење на либералната идеја артикулирана во 1776 година од Томас Џеферсон и од Адам Смит: имено, дека сите луѓе се создадени еднакви. Либералите од тој период не ветувале еднакви можности или исходи, туку ветувале дека луѓето веќе нема да бидат присилувани на ништо (во овој случај, робовладетелот Џеферсон не го поткрепил тоа со облог). Тие замислиле, а потоа започнале да создаваат општество каде обичните луѓе можат да „се обидат да направат нешто“ без да побараат дозвола од никого.

Луѓето што ја искористиле таа можност го изградиле светот во кој сега живееме. Не го правеле тоа со инвестиции или експлоатација, туку преку иновации, мислејќи на широката дефиниција за тој израз. Нивните подвизи некогаш биле скромни, на пример жена

што отворила фризерски салон во соседството, или сиромашен човек кој се преселил во Калифорнија за да најде работа. Но некогаш биле и многу влијателни, како на пример германскиот благородник (Вилхелм фон Хумболт) кој го измислил современиот универзитет, францускиот градинар (Џозеф Моние) кој измислил армиран бетон, камионџијата од Северна Каролина (Малком Меклин) кој измислил контејнери за превоз или шведската медицинска сестра (Аина Вифалк) која ја измислила одалката со ракофати, како помагало за движење што се користи и денес.

Симон истакнал дека всушност не постојат „ресурси“. „Крајниот ресурс“, како што рекол, е човечката иновативност и креативност, што постепено се ослободува од 1776 година. Постојат ретки елементи на Земјата што биле само интересна нечистотија сè додека луѓето не почнале да ги користат за правење компјутери. Нафтата што истекувала од земјата претставувала само негативна појава за земјоделството, сè додека луѓето не научиле како да направат керозин од неа.

На крајот, Ерлих го загубил облогот. Цените на сите пет производи паднале до 1990 година. Промиленоста ја победила одржливоста за која се залагаат биолози и шведски тинејџери. За да останеме промислени за трошоците и придобивките, треба да ги слушаме инженерите и економистите. Треба

да бидеме разумно оптимистични за технолошките достигнувања, како неодамна објавениот метод за користење на бактеријата E. coli за да се претвори употребената пластика во арома на ванила (колку и да е тешко замисливо).

Како закоравени песимисти, повеќето луѓе кои се залагаат за одржливост не сакаат да слушаат такви работи. За нив, оптимистите кои веруваат во потенцијалот на скромните техники за геонинженерство, како на пример правењето на сите патишта бели за да се одбиваат сончевите зраци, се денешните големи Сатани. Такви се и економистите како нобеловецот Вилијам Д. Нордхаус, кој истакнува дека бидејќи очигледно во иднина ќе имаме значително зголемени технолошки способности, можеме да очекуваме подобрени технологии за заработување јаглерод, наместо целосно да го запреме напредокот на индустриските цивилизација која е клучот за нашето спасение.

Да бидеме промислени и разумни, не одржливи и патолошки претпазливи. **IS**

Дирдре Нансен Меклоски, професор по економија и историја на Универзитетот во Илиноис во Чикаго, е авторка на книгата Why Liberalism Works („Зошто либерализмот функционира“) и Bettering Humanomics („Подобрување на хуманомиката“) и коавтор (со Ариј Карген) на Leave Me Alone and I'll Make You Rich („Прејушти ми мене и ќе ти направам бојат“).

ЗДАДРАВАВЈЕ

Грижа за економскиот раст

ТИМ ЦЕКСОН

директор на Центарот
за разбирање на одржливи
просперитети

На почетокот на минатата година, сонцето изгреа во сиот свој сјај над највисокиот град на Алпите. Во еден свет што сега изгледа подалечен од Месечината, предводниците на капитализмот се собраа по повод годинешната прослава. Како мешавина помеѓу избор за мис и верски обред, Светскиот економски форум е средба која традиционално се одржува во Давос веќе половина на век, на која се слави „слободата“ на пазарот. ▶

Но, под блескавата и сјајна површина се наоѓаат видливите пукнатини на систем кој е во хронична состојба. Снегот надвиснат над градот беше многу потенок отколку што беше за време на првата средба на Форумот на почетокот од седумдесеттите години. Во Австралија сè уште беа активни пожарите кои гореа за време на целото „црно лето“ а подоцна ќе се покаже дека ова беше најтоплиот месец јануари кој е забележан досега.

Климатските промени не беа единствената грижа на самобендисаните присутни на Форумот во Давос. Се забележуваше сè поголемо признавање на фактот дека глобалната економија се соочува со нови и непријатни потешкотии кои се препишуваа на претераното задолжување, трговските војни или на политичкиот популизам во рацете на каприциозните лидери. Никој не можел да одлучи кај кого е најголемата вина, но штетите се

вистински, реални и видливи.

Капитализмот остави премногу луѓе зад себе. Неговите награди се премногу нерамномерно распределени. Неговото ветување остана неисполнето поради алчност и неодговорното владеење. Деценијата на „затегање на ременот“ ја поткопа структурата на општеството. „Капитализмот, онаков како што го знаеме, е мртов“, кажа милијардерот и основач на Salesforce, Марк Бениоф, пред да го прогласи новиот и прекрасен наследник: „капитализам на засегнатите страни“, чие доаѓање ќе значи спас за сите.

Никој не го посочи она што беше заслепувачки очигледно: капитализмот е одговорен за своите недостатоци - од занемарување на природата во која живееме, дерогирање на работата и корумпирање на политиката до нарушување на системот на парите

Прашајте ги луѓето што тие сметаат дека им е најважно во нивниот живот, и шансите се дека ќе одговорат дека здравјето отприлика ќе биде на врвот на листата.”

и инсистирање на максимата дека „повеќе секогаш значи и подобро“. Сите овие тенденции беа спротивни на доказите и на разумот, но сето ова е цел еден век внесувано во ДНК-ата со цел максимизирање на профитот а под мантрата „раст по секоја цена“.

За неколку недели, ништо од ова нема да биде важно. Во очајниот обид да се забави глобалната пандемија која се случи без преседан досега, растот, довербата, дури и самиот капитализам ќе бидат приморани на брзо повлекување. Ќе ни биде дадена една објективна лекција за нашиот сопствен опстанок.

Но, ова и не беше толку изненадувачко. Прашајте ги луѓето што тие сметаат дека им е најважно во нивниот живот, и шансите се дека ќе одговорат дека здравјето отприлика ќе биде на врвот на листата. Нормално е дека сакаме добро здравје за себе, за нашите пријатели и семејствата а, понекогаш, и за крвката планета на која живееме. Здравјето а не богатството е она што ја обезбедува вистинската основа за нашиот заеднички просперитет.

Она што е особено фасцинантно е како оваа вистина се надоврзува на визијата за напредок која е интегрирана во самата економија. Кога богатството претставува цел, растот, можеби, има смисла. Но, ако нашата цел е здравјето, тогаш тоа категорично нема смисла. Како што истакнал и Аристотел во неговата Никомахова етика (која е именувана по татко му кој бил лекар): рамнотежата е важна за здравјето. Добриот живот не се карактеризира со немилосрдна потрага по повеќе, туку со внимателна потрага по „доблесна“ рамнотежа помеѓу премалку и премногу.

Оваа поента е потврдена и од нашата психологија. Премалку храна и ќе страдаме од симптоми на неухранетост. Премногу храна ќе нè „втурне“ во „болеста на богатството“ која сега убива многу повеќе луѓе отколку неухранетоста. Доброто здравје зависи од тоа да ја пронајдеме и негуваме оваа добра рамнотежа во исхраната.

Таа задача е деликатна, дури и на ниво на поединец. Размислете само за тоа каков е предизвикот вашето вежбање, вашата исхрана и вашиот апетит да ги усогласувате со целите за здрава телесна тежина. Но, како што имам посочено и во Post Growth: Life After Capitalism, да се живее во систем кој постојано е сосредоточен на одредена работа ја прави оваа задача речиси невозможна. Не е чудно што стапката на дебелина се зголеми тројно на глобално

▼ КЛИМАТСКИОТ АКТИВИСТ ОД ШВЕДСКА, ГРЕТА ТУНБЕРГ, НА ПРОТЕСТ ВО ЈАНУАРИ 2020 ВО ДАВОС.

Да го парафразирам Томас Цеферсон: грижата за животот и здравјето, а не нивно уништување, е првата и единствена задача на економијата.”

ниво во периодот од 1975 година досега, и дека скоро две петтини од возрастните лица над 18 години сега имаат прекумерна тежина.

Капитализмот не само што не ја препознава точката во која се наоѓа рамнотежата туку нема апсолутно никаква идеја како да запре кога ќе ја достигне истата. Пропаднатото убедување за „повеќе“ доведе до нерамнотежа на нашата психолошка потрага по сигурност. Тоа ја забрза нашето опсесивно потрага по новини и наметна неодржливо оптоварување врз климата.

Уште една констатација која произлегува од ресетирање на нашите приоритети е, ако здравјето е целта, тогаш грижата сигурно е средството со кое ќе го оствариме тоа здравје. Економијата на грижа – оние основни сектори на човекова активност што го штитат, негуваат и подобруваат здравјето на луѓето и на планетава – треба да биде во срцето на нештата. Не треба да сме тука многу паметни за да препознаеме уште една суштинска поука од пандемијата: тоа беа токму секторите кои капитализмот систематски ги потценувал со децении. Уште полошо, медицинските сестри, наставниците, работниците во дистрибуција и чистачите се тие кое го носеа товарот на овој неуспех.

Доколку капитализмот се грижел за економијата на грижа, штетата од Ковид-19 можеби немаше да биде толку голема. Наместо тоа, системот произведе прецизност во работата, нестабилност во финансиите, напнатост кај

▼ ХИРУРГИ ВО БОЛНИЦА ВО БИРМИНГЕМ.

политичкото тело и свет кој е поделен и осиромашен. Дури и во моменти на затегање на ременот, богатите и привилегираните ќе преживеат и ќе поминат најдобро од сите. Работниците кои се постојано недоволно платени и кои се опасно изложени на вирусот, се оние кои ги има и во најголем број во трагичната статистика на пандемијата.

Најголема лекција од сите е дека сето ова не мора да биде вака како што е. Со речиси шокантна лакомост, кризата го откри она што капитализмот долго го негираше: дека е легитимно и можно владата да интервенира кога станува збор за здравјето на општеството - и таа може да го направи тоа многу подраматично доколку е потребно. На владите останува да ја заштитат живеачката, да ги пренаменат синџирите на снабдување, да изградат болници и да инвестираат во економијата на грижа. Вистински двигател во тој процес е суверената моќ над самите пари - факт што од идеолошки причини го негираа оние што би профитирале од трагедијата.

Транзицијата кон економија која се карактеризира со нето-нула јаглерод честопати се толкува првенствено како технолошки предизвик. Огромниот потенцијал на зелените стимулации за поттикнување на инвестициите во обновлива енергија и во изградба на инфраструктура за едно општество со ниско ниво на јаглерод е непобитен факт. Но, фокусирањето на технолошките ограничувања значи да го пропуштиме чукањето на срцето на хуманата економија,

кое повеќе зависи од времето што го поминуваме во служба едни на други отколку од генијалноста што ја практикуваме при изработка на разните нешта.

Големиот дел од она што беше воспоставено со огромна брзина, како одговор на пандемијата, може да послужи како темел за подлабока и посуштинска економска обнова. Свртување во обратна насока на децениската прекарничност во грижата. Обнова на катастрофалната загуба на природниот свет. Замена на културата на френетичен конsumerизам со економија на односи и значење. Овие работи сега имаат толку многу смисла за многумина од нас. Сега е можеби најдоброто време сите овие нешта да ги претвориме во стварност.

Да го парафразирам Томас Цеферсон: грижата за животот и здравјето, а не нивно уништување, е првата и единствена задача на економијата. **IS**

Тим Џексон е директор на Центарот за разбирање на одржлив просперитет и автор на Post Growth: Life After Capitalism.

Контрола

на емисии

Раззеленување
на најтешките
сектори

ЏУЛС КОРТЕНХОРСТ
извршен директор на РМИ

Светските лидери преземаат сè поамбициозни обврски за намалување на емисиите на стакленички гасови и ограничување на катастрофалните ефекти од климатските промени. Меѓутоа, за обврските да станат резултати, мора да се вложат повеќе напори за брзо декарбонизирање на сите сектори на глобалната економија. Овој процес ќе биде донекаде полесен за сектори како електростопанството и секторот на патнички автомобили, каде што има решенија за чиста енергија што се подготвени за примена во потребниот размер. Ама ќе биде многу потешко за воздухопловниот сектор, за цементната, бродската, транспортната и челична индустрија и други сектори во кои намалувањето ќе оди тешко.

За да се постигне нулта нето емисија на штетни гасови во овие сектори, потребна е брза комерцијализација на технологиите кои сè уште не се целосно подготвени за примена на решенијата во потребниот размер; а за комерцијализација, пак, ќе биде потребна координација помеѓу индустриите. Добавувачите на производи како челик треба да се усогласат со нивните клиенти, финансиските партнери, креаторите на политики и другите засегнати страни за да се договараат за начинот на кој ќе ја остварат декарбонизацијата за нивните индустрии.

Таков консензус е неопходен за да бидеме сигурни дека секој ќе знае кои технологии напредуваат и со кое темпо. Знаејќи го тоа, секој може да се усогласи со процесот на инвестирање во средства со низок јаглерод со долг животен циклус, како што се фабрики за челик, фабрики за цемент, бродови и авиони.

Да се постигне ова ниво на усогласување во глобалните индустрии не е лесно, ама е изводливо. Да ја земеме за пример бродската индустрија, која веќе има развиено глобален пат за декарбонизација под водство на Коалицијата „Да стигнеме до нула“ на Глобалниот поморски форум. Овој процес на усогласување во четири чекори, што ги следи Посејдоновите принципи, сега се реплицира во други сектори кои се посложени за намалување, под водство на партнерство „Возможна мисија“.

Партнерството „Возможна мисија“ (ПВМ) е глобална коалиција составена од индустриски и климатски лидери, фокусирана на напорите за забрзување на декарбонизирањето на некои од најголемите светски индустрии во следните десет години. Приоритетот за оваа година ѝ е да ги стави во центарот на вниманието водечките сектори кои се посложени за намалување, на Конференцијата за климатски

промени COP26, што ќе се одржи во Глазгов во ноември годинава.

Иако претходните конференции на Обединетите нации за климатските промени се фокусираа првенствено на националните обврски и креирањето политики, треба да се активираат дополнителни механизми за да се забрза темпото на намалување на емисиите. Амбициозните климатски цели нема да бидат достижни додека лидерите на индустриите што произведуваат највисоки емисии на гасови не го декарбонизираат целиот глобален синџир на снабдување. Како што мојот поранешен колега Пол Боднар од Блекрок мислува да каже, „Вистинската економија не е спореден настан“. Клучно е индустријата да се крене на исто ниво на важност како и националните влади.

Неколку клучни технологии ќе бидат од суштинско значење за напорите за декарбонизација во сите сектори во кои намалувањето ќе оди тешко. Главен меѓу нив е зелениот

водород произведен со помош на обновлива електрична енергија и електролизатори. Напорите за зголемување на производството на зелен водород веќе се во тек со програми како што се Катапулт за зелен водород и неодамна најавениот Водороден стимул на американското Министерство за енергија, што е осмислен според успешната програма Соларен стимул (SunShot) која брзо ги намали трошоците за соларни панели. Покрај тоа, постојат рани знаци на раст на индустриската побарувачка за производи со ниски емисии што ги овозможува зелениот водород. Производителот на автомобили „Волво“, на пример, најави дека ќе набавува челик произведен без користење фосилни горива од шведската компанија за зелен челик „ХИБРИТ“ (HYBRIT).

Технологиите за подобрување на ефикасноста се уште една клучна (иако помалку возбудлива) состојка во декарбонизацијата на

▶ ПОТПРЕСЕДАТЕЛОТ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА, ФРАНС ТИМЕРМАНС И ЕУ КОМЕСАРОТ ЗА ЕНЕРГЕТИКА, КАДРИ СИМОН, ПРЕЗЕНТИРААТ СТРАТЕГИЈА ЗА ЧИСТ ВОДОРОД.

„Неколку клучни технологии ќе бидат од суштинско значење за напорите за декарбонизација во сите сектори во кои намалувањето ќе оди тешко.“

ВЕТЕРНИЦИ ПРОИЗВЕДУВААТ ЗЕЛЕНА ЕНЕРГИЈА

КОЈА Е УПОТРЕБЕНА ЗА СОЗДАВАЊЕ НА ВОДОРОД

ОВА Е БЕЗБЕДНО СКЛАДИРАНО

И ТРАНСПОРТИРАНО ПРЕКУ ПОСЕБНА МРЕЖА ДО ИНДУСТРИЈАТА

секторите кои потешко ќе ги намалат своите емисии. Без разлика дали тоа значи распоредување лесни летала или изградба на згради со помалку челик, колку помалку енергија користи индустријата во целина, толку полесен станува процесот. Неодамнешната анализа на Комисијата за енергетски транзиции (KET) покажува дека првиот чекор до глобална економија со нулта нето емисии до 2050 година е едноставно користење помалку енергија, проследено со натамошно проширена примена на тој принцип и универзализација на изворите на чиста енергија.

KET ја нагласува и важноста од заробување и секвестрација на јаглеродот, што ќе биде потребно не само за да се неутрализираат индустриските процеси кои не можат целосно да се декарбонизираат, туку и за да се намали нивото на јаглерод диоксид што веќе се испушта во атмосферата. Вклучувањето на историските емисии во пресметката е сложен процес што повеќето индустриски лидери допрва треба целосно да го разгледаат. Но подобро е да почнат да го разгледуваат сега, бидејќи секој реалистичен начин за одржување на глобалното затоплување на ниво под 1,5 степени Целзиусови затоплување спореден

со предииндустриските нивоа ќе мора да вклучува намалување на атмосферскиот CO2. Не само што треба да отстраниме огромни количини на CO2 од атмосферата, туку мора и да најдеме решенија за долгорочно складирање, за да го чуваме заклучен стотици, па дури и илјадници години. Тука е најголем јазот помеѓу целните нулта нето емисии и постојните технологии.

Кој треба да ги сноси трошоците за справување со овој проблем? Се разбира, многумина тврдат дека земјите и компаниите одговорни за најголемиот дел од глобалните емисии во минатото треба да преземат соодветна одговорност за отстранувањето на CO2. Во напис што наскоро ќе биде објавен, Советот за глобална иднина и преминување на нулта нето емисии на Светскиот економски форум се истражува ова прашање и се опишуваат различни пристапи за тоа како да постигнеме консензус за одговорноста за испуштањата во минатото.

Во пресрет на Конференцијата за климатски промени COP26, мора да посветиме големо внимание на сите овие предизвици. Националните влади и глобалните индустрии треба итно да дејствуваат за да ги намалат емисиите; повеќе не е

прифатливо само да се обврзат дека ќе дејствуваат во иднина. Колку повеќе време ни треба да утврдиме начини за одржлив развој, толку потешко ќе биде да ги одржуваме глобалните температури на безбедно ниво. Дури и ако навистина ги намалиме годишните емисии, важна е кумулативната количина на CO2 во атмосферата. Ако таа сè уште расте, проблемот нема да се реши.

Потребно е глобалните лидери од целиот свет да ги разберат обемот и итноста на кризата со која се соочуваме. Во моментот се бара радикална соработка и координирана акција, од секој. Од нас не зависи само идните генерации, туку десетици милиони луѓе веќе страдаат од страшни топлотни бранови, пожари, поплави, суши и бури. Од Калифорнија и Тексас до цели региони на Африка, Азија и Блискиот Исток, катастрофалните последици од климатската криза се засилуваат. Иако трошоците за намалување на емисиите се значителни, тие се занемарливи во споредба со цената што би ја платиле кога не би ги намалиле. **IS**

Цуле Кортенхорст е извршен директор на РМИ.

Треба да зборуваме за ГЕОИНЖЕНЕРСТВОТО

ГЕРНОТ ВАГНЕР

вонреден професор на
Катедра за студии
за животната средина
на Универзитетот во
Њујорк

Општо земено, не постои начин да се стабилизира климата без да се соочиме со фактот дека луѓето испуштаат премногу јаглерод диоксид во атмосферата, а количините растат секоја година. Меѓутоа, намалувањето на емисиите не е единственото решение за климатската криза, ниту пак е решението што научниците го предложија пред повеќе од половина век во првиот владин извештај за климатските промени.

Во врска со проблемот со „Атмосферскиот јаглероден диоксид“, како што нагласил Научниот советодавен комитет на американскиот претседател Линдон Б. Џонсон, предложеното „решение“ не било да испуштаме помалку јаглероден диоксид, бидејќи тогаш тоа се чинело незамисливо скапо и тешко изводливо. Наместо тоа, комитетот укажал на тоа дека ефектите од прекумерниот CO2 во атмосферата може да се ублажат со осветлување на океаните широм светот за да одбиваат повеќе топлина во вселената.

Оттогаш, предложени се бројни дополнителни методи на „геоинженерство“, како од научниците така и од автори на научно-фантастични дела. Некои идеи се пореални од другите, а ниту една не е замена за највисокиот приоритет на раскинување на врската помеѓу економската активност и емисиите на CO2. Во секој случај, емисиите се само првата алка од долгиот каузален синџир од економска активност до климатска криза.

Економската активност произведува емисии што ги зголемуваат атмосферските концентрации, поради што температурите растат и се создаваат нови услови што се штетни за луѓето. Додека намалувањето на емисиите на CO2 и на стакленички гасови се однесува на првиот дел од синџирот, климатската адаптација се однесува на вториот дел - од промена на температурите до влијанието врз општеството. Меѓутоа, крајот на синџирот не мора да биде последното дејствие што ќе го преземеме како дел од нашата реакција. Може да се каже дека одамна требаше да воведеме поагресивни мерки за адаптација.

Ова одложување се должи многу на претходниот, долгогодишен страв на еколозите дека со самото

споменување на поимот адаптација, ќе се загрози примарната цел на намалување на емисиите на јаглерод. Според овој аргумент, адаптацијата би создала „морална опасност“: идејата дека изолирањето или заштитувањето на луѓето од последиците од нивните постапки ќе ги натера да се однесуваат уште поризично (таква идеја постоела и со претставувањето на безбедносните појаси и кондомите).

Денес, повеќето еколози ги сменетија својот став. Во средината на 90-тите години од минатиот век, тогашниот американски потпретседател Ал Гор ја избегна дискусијата за адаптација, за да не се одвлече вниманието од напорите за намалување на јаглеродните емисии. Меѓутоа, на почетокот на првата деценија од овој век, адаптацијата стана акцентна точка заедно со ублажувањето. А до 2013 година, адаптацијата беше клучен принцип во планот за климатска политика објавен од Советодавното тело за наука и технологија на претседателот Барак Обама.

Но ублажувањето и адаптацијата не се единствените опции. Конкретно, отстранувањето на јаглеродот ја раскинува втората алка во синџирот, од емисии до концентрации. Технички, емисиите може да останат исти, додека со отстранувањето се вшмукува доволно јаглерод од атмосферата за да се намалат концентрациите, со што се намалува негов ефектот, од што произлегуваат бројни заложби за „нулта нето емисии“ за борба против климатските промени.

Ова звучи како „и волкот сит и овците на број“. Но излезе дека е прилично скап предлог, особено за решенија кои не се поврзани со дрвја и други решенија „базирани на природата“. Точно е дека тие го отстрануваат јаглеродот од атмосферата, но го задржуваат во биосферата и претставуваат

ризик од можно уништување на шумите и природни катастрофи. Со други методи, со примена на технолошки решенија, би можело да се врати јаглеродот во геосферата, чувајќи го трајно под земја (од каде што и дојде пред да биде изгорен како фосилна енергија).

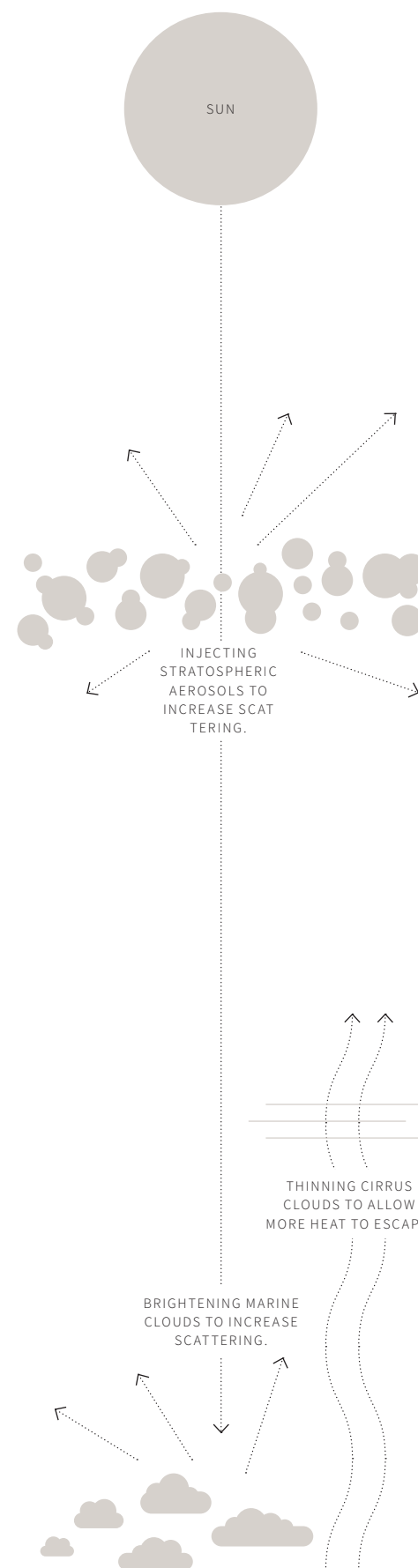
Како и со адаптацијата во претходните децении, можноста за отстранување на јаглеродот со себе носи морална опасност, покренувајќи многу тешки политички прашања. Со толку многу можности за ублажување, дали навистина можеме да ги оправдаме субвенциите за скапите технологии за отстранување јаглерод? Згора на тоа, зошто големите загадувачи да не сносат дел од товарот?

Второто прашање навлегува во сржта на бројни политички дебати за климата и економската политика. Дали климатските промени се предизвикани од премногу загадување или тоа е проблем на самиот економски раст? Оние кои веруваат дека е второто, се залагаат за ограничување на економската активност или за промена на каналите на економската активност

▼ ЕРУПЦИЈА НА ВУЛКАНОТ ЕУЈАФЈАЛЛАЈОКУЛЛ ВО ИСЛАНД ВО 2010 ГОДИНА

▼ ОСНОВНИТЕ МЕХАНИЗМИ НА СОЛАРНИОТ ГЕОИНЖЕНЕРИНГ SOURCE: NATIONALACADEMIES.ORG

и на пазарните сили; некои дури и апелираат за „намалување на економските активности со цел повторно постигнување рамнотежа“ и други пообемни општествени трансформации. Со оглед на овие асоцијации, лесно е да се види зошто оние од левата страна би биле сомничави за отстранување на јаглеродот, и зошто оние од десната страна би го прифатиле.

Дебатата за отстранување на јаглеродот е со уште посилна политичка динамика во дискусиите за соларно геоинженерство. Со рефлектирање повеќе сончево зрачење, оваа потенцијална интервенција има за цел да ја прекине врската помеѓу атмосферскиот CO2 и зголемувањето на температурите. Соларното геоинженерство не нуди решение за зголемувањето на киселоста од ацидификацијата на океанот и други проблеми директно поврзани со повисоките атмосферски концентрации, но може да има свои предности. Главната предност е дека ефектите би биле видливи речиси веднаш, односно температурите би се намалиле за неколку месеци и години, наместо децении и векови.

Веќе подолго време, сериозните дискусии за соларно геоинженерство не се засноваат на идеите на администрацијата на Џонсон за осветлување на океаните во светот. Најчесто дискутираниот метод денес предвидува поставување мали рефлектирачки честички во долната стратосфера, што ќе имаат слично дејство како разладувачките ефекти од големите вулкански ерупции. (Ова е и решението што Индиската влада го спроведува во новиот научнофантастичен роман „Министерство за иднина“ на авторката Ким Стенли Робинсон, по топлотниот бран во кој умираат десетици милиони луѓе.)

Некои го опишуваат ова ниво на геоинженерство како „последна опција“ што треба да преземе само во вонредна и итна состојба што ја засега целата планета. Други нагласуваат дека ова треба да се смета само како можно надополнување на сериозните намалувања на емисиите и други интервенции, од адаптација до отстранување јаглерод, од кои секоја на различен начин се бори против климатските ризици.

Од друга страна, пак, доволно е човек само да каже дека треба повеќе да се истражи соларното геоинженерство и да наиде на остри критики кои велат дека со тоа се наметнува „морална опасност“, божем самото проучување на ова

“**Не сме во позиција каде што можеме без размислување да отфрламе потенцијални решенија за климатската криза.**”

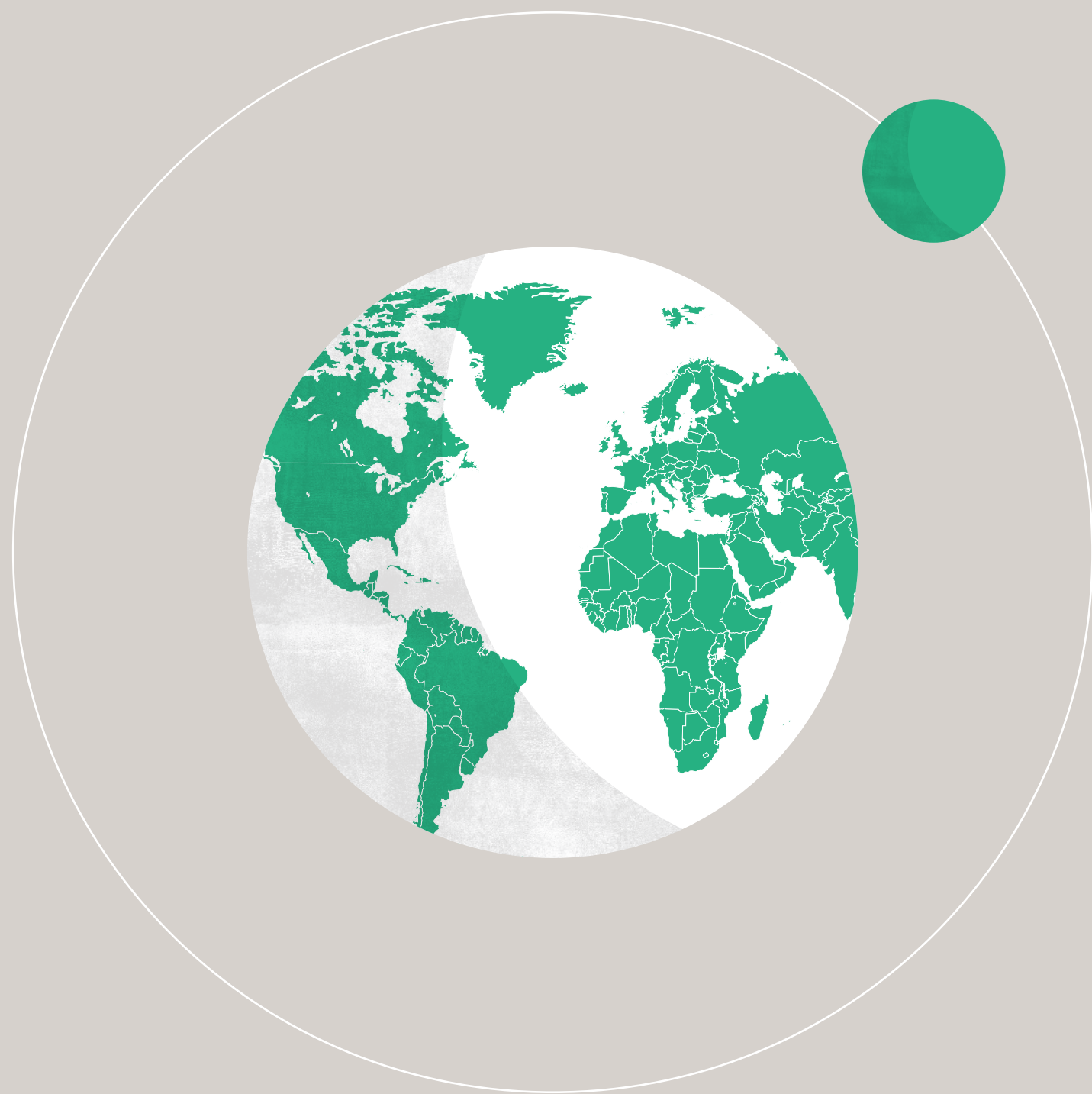
прашање би го одвлекло вниманието од намалувањето на емисиите. Мора да го надвинеме тој аргумент. Запомнете, порано на ваков начин се перципираа и мерките за адаптација.

Без оглед на тоа дали некој верува дека соларното геоинженерство само по себе е опасно, потенцијално корисно или и двете нешта истовремено, треба да се даде поддршка за повнимателно, отворено и транспарентно истражување на оваа сфера. Не сме во позиција каде што можеме без размислување да отфрламе потенцијални решенија за климатската криза. Ако ништо друго, геоинженерското истражување би можело да помогне да се едуцираат оние кои сè уште не се запознале ниту ја прифатиле опцијата за намалување на емисиите.

На крајот на краиштата, со тоа што не успеавме да ги раздвоиме другите алки од климатскиот синџир, се зголемува веројатноста отстранувањето јаглерод или соларното геоинженерство да станат клучен елемент во портфолиото на климатските политики од дваесет и првиот век, без разлика дали некому тоа му се допаѓа или не. **18**

Гернот Вагнер, вонреден професор на Каједрајша за ситуација за животната средина на Универзитетот во Њујорк, е автор на делото што наскоро ќе се објавува: Geoengineering: The Gamble (Polity, 2021).

▲ ДРВО ЗА ЗАРБУВАЊЕ НА ЈАГЛЕРОД ВО СЕВЕРНА КАМБРИЈА.

Ветувањето кое со себе го носи зелениот водород

ТОМАС КОХ БЛАНК

*виш директор за најнови
технологии во РМТ*

Иако човештвото веќе има на располагање зрели технологии кои можат да ги заменат фосилните горива во многу области од економијата, сепак постојат области каде елиминирањето на загадувањето предизвикано од јаглеродот ќе биде многу потешко да се направи. Индустриите за челик, транспорт, воздухопловството и камионите, на пример, учествуваат со вкупно 40% во нашиот јаглероден отпечаток на светско ниво и се на пат да трошат двојно повеќе од преостанатиот буџет за јаглерод за да може загревањето да остане под нивото од 1,5 Целзиусови степени.

▼ ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ТОШИБА НА СИСТЕМ ЗА МЕНАѢРАЊЕ НА ЕНЕРГИЈА ВО НИВНИОТ ЦЕНТАР ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ И РАЗВОЈ НА ВОДОРОД

ЗА СРЕКА, ТУКА Е „ЗЕЛЕНИОТ“ ВОДОРОД - H₂, произведен со електролиза и со користење на обновлива енергија, кој е навистина ветувачко решение за овие сектори. Со своите различни примени, оваа мала молекула може да даде топлина, да обезбеди својства за намалување, гориво и други услуги кои се потребни за замена на фосилните горива. Всушност, со оглед на техничкиот предизвик овие „тешко издржливи“ сектори да се доведат во состојба на јаглеродна неутралност, постигнувањето на целите предвидени за 2050 година (нето-нула вели) без него би било практично невозможно.

Прифаќањето на употребата на H₂ може да послужи и за други цели, освен декарбонизацијата. На пример, способноста на водородот да го замени природниот гас во голем број на примени овозможува одредена енергетска независност и намалена зависност од увоз на течен природен гас или гасоводи од Русија. И додека обновливите извори на енергија, како што се сончевата енергија и ветерот, се ограничени со опсегот на електрични мрежи, водородот може да се транспортира преку гасовод или, потенцијално, со брод. Тоа значи дека може да стане обновлив извор на енергија кој може да се извезува и евентуално да ја замени нафтата како главна глобална трговска стока од која се добива енергија.

Прифаќањето на H₂ започнува од повеќе различни места, зависно од пазарот. Во Европа и Југоисточна Азија, политичките и пазарни стимуланти веќе се целосно усогласени со примената

на инфраструктура поволна за H₂. Но, во големите економии кои извезуваат нафта и гас, стимулансите многу често се конфликтни. Постои значителна неусогласеност во Соединетите Држави, каде природниот гас ги исполнува сите политички приоритети кои водородот може да ги обезбеди за други пазари.

Како клучен елемент за постигнување на целите од 2050 година (нето-нула), производството, складирањето и транспортот на водород претставува можност која вреди повеќе трилиони долари, и тоа не само за носителите на енергија, туку и за инвеститорите. Иако водородот во моментов е поскап (по единица испорачана енергија) од конкурентните опции како што се фосилните горива, сепак зголемувањето на производството на електролизатори е она што ги намалува трошоците. Во следнава деценија, можеме да очекуваме H₂ да достигне преломна точка кога станува збор за разните примени на фосилни горива, по што прифаќањето на водородот ќе овозможи намалување на трошоците.

Зелениот водород е особено привлечен за економиите во развој. Постои големо географско преклопување помеѓу земјите и регионите со најниски трошоци за производство на обновлива енергија и оние со понизок БДП по глава на жител. Така, овие земји можат да обезбедат глобална конкурентска предност со тоа што ќе станат производители и извозници на водород. Тоа исто така ќе им се помогне да ја придобијат тешката индустрија со нула јаглерод, што

подразбира производство на губрива или редукиско производство на челик кое е базирано на водород. Се разбира, развојот на овие сектори ќе доведе до отворање на поголем број работни места.

H₂ е исто така атрактивен за богатите индустријализирани држави, кои во моментов ја имаат водечката улога во светот кога станува збор за производство на водородни електролизатори. Сепак, ако се обидеме да научиме од поновата историја на фотоволтаиците (соларните панели), на богатите земји можеби ќе им требаат посилни индустриски политики за да обезбедат производството да не се пресели во Кина или во други делови од светот.

Ни претстои уште многу работа пред водородот да може да го оствари својот целосен потенцијал за декарбонизација. Како што сега стојат работите, зелениот водород учествува со многу мал дел од постојното производство на водород. Наместо тоа, поголемиот дел од водородот е „сив“, бидејќи е произведен со користење на фосилни горива преку процесот на реформирање на метан со пареа (SMR). Иако постои потенцијал за зафаќање и складирање на некои од поврзаните емисии на јаглерод диоксид, со цел да се направи малку почист „синиот“ водород базиран на фосилни горива, оваа опција сепак ќе емитува некое ниво на емисии. Затоа, H₂ засега има комплексен CO₂ отпечаток.

Дополнително, за да може водородот да го реализира своето ветување, декарбонизацијата на електричните мрежи е нешто што мора да се одвива паралелно со ова. Но, исто како и кај електричните возила, не можеме да чекаме електричната мрежа прво да стане 100% чиста пред да почнеме да ги применуваме електролизаторите, туку мораме да започнеме сега и веднаш.

Ова не е толку финансиски ризично како што звучи. Неспорно е дека ќе има праг каде зелениот водород станува генерално ќе стане најевтин извор на водород. Имено, Министерството за енергетика на САД неодамна објави цел за намалување на трошоците за „чист водород“ на 1 американски долар за килограм, но таа е речиси невозможно да се постигне со водород кој е произведен со процесот на SMR, во услови на одржливи нивоа на цените за природен гас. Ова значи дека американската политика е веќе усогласена за целите на зелениот водород.

Како и да е, користењето зелен водород за декарбонизирање на тешката индустрија ќе бара навистина огромна количина електрична енергија. Производството на

потребниот волумен на водород би го удвоило вкупното глобално производство на електрична енергија. Единствениот начин да се задоволи ова барање е обновливата енергија да се изгради уште побрзо.

Ова, од своја страна, ќе доведе до суштински прашања во врска со тоа каков треба да биде дизајнот на инфраструктурата - на пример, дали да се даде приоритет на гасоводите за H₂ или на далноводите, а растот на овој сектор ќе има голем број на регулаторни импликации. За да се обезбеди брзо формирање на водородната инфраструктура, ќе биде важно да се овозможи монетизација, да се воспостават структури на стапки со кои ќе се поттикне одложување на капиталните трошоци и да се обезбеди планирање на целиот систем кај сите видови на инфраструктура.

На ист начин, преминот кон H₂ ќе го забрза застарувањето на голем број на средства кои се базирани на фосилни горива. За да се избегне овој голем број на „заглавени“ средства да произведува негативни несакани ефекти, тие ќе треба или да се пренаменат или да им се помогне предвремено да се пензионираат, и тоа со користење на разни финансиски стимулации.

Една од областите која има висок потенцијал кога станува збор за пренамена на инфраструктурата се гасоводните мрежи кои пренесуваат природен гас а кои, во некои случаи, може да се доградат за да овозможат транспорт на водород. Некои термоелектрани, исто така, потенцијално може да се пренаменат; но, овде, ефикасноста од крај до крај, кога зборуваме за моќност-до-водородо-до-енергија е ниска, така што можностите за нивно користење кое би довело до корист се ограничени. Кај челичната индустрија, сликата е уште помрачна, бидејќи постојниот капацитет на високите печки можеби ќе треба да се замени со печки за директна редукација. Слично на тоа, инфраструктурата за напојување

“**Поткрепени од директни и индиректни политички приоритети, пазарите на водород веќе добија на интензитет и ја преминаа точката од која нема враќање.**”

▲ СТАНИЦА ЗА ВОДОРОД ВО БЕРЛИН

со бензин и дизел гориво ќе треба да се замени. Но, иднината на ваквата инфраструктура е веќе ставена под знак на прашање поради растечкиот пазар за акумулатори кои се произведуваат за потребите на електричните возила.

Водородот со себе носи огромни можности, но и малку застрашувачки предизвик кој е поврзан со скалирањето. На глобално ниво, индустријата во моментов има капацитет да произведува само околу еден гигават водородни електролизатори секоја година, додека, според анализата на Меѓународната агенција за енергија за тоа што е потребно за да се оствари целта од 1,5°C, производството на зелен водород ќе треба да се зголеми за илјада пати, во периодот од денес до 2030 година.

Има активности што може и мора да се преземат за да се одговори на овој предизвик. Прво, потребни ни се политики за да обезбедиме стабилна побарувачка од обем, со цел производителите на електролизатори можат да направат голем исчекор во индустријализирано производство. Второ, владите мора да обезбедат субвенции за да ја покријат почетната „зелена премија“ додека работите не ги преземат ефектите кои ќе се случуваат постепено. И, конечно, мора да се справиме со напнатоста која постои помеѓу сегашните локации на средства и местата кои имаат најниски трошоци за чисти отпечатоци за декарбонизирани индустрии.

Поткрепени од директни и индиректни политички приоритети, пазарите на водород веќе добија на интензитет и ја преминаа точката од која нема враќање. Како такви, тие многу побрзо ќе ги доведат до нас почистата индустрија и економијата без јаглерод. **IS**

Томас Кох Бланк е виш директор за најнови технологии во RMI.

Да прејдеме кон „како“

Промена на климата на
финансиската регулатива

САРА БЛУМ-РАСКИН

*губернер на Одбор за сојузни
резерви (2014-17)*

Во денешно време е сè полесно да се следат последиците од климатските промени, како што се покажа и со жестокото лето оваа година. Исто како што екстремните временски настани земаат сè повеќе жртви, исто така сè поголем број на животински и други видови исчезнуваат засекогаш. Сведоци сме на раселување на цели заедници предизвикани од жестоките бури и екстремните температури, додека зголемувањето на нивото на морињата и нестабилното земјоделско производство се закануваат да затворат милиони работни места.

СИТЕ ОВИЕ НЕШТА ПОВЕКЕ НЕ СЕ САМО теоретски или нешто далечно. Тие се тука, сега, и луѓето кои ги чувствуваат нивните последици имаат помал пристап до информации, работат на отворено или живеат во недоволно заштитени услови. Оние кои полесно можат да се преселат или да си дозволат имот кој им е доволен како и одреден тип на осигурување се исто така оние кои сè повеќе стануваат ранливи.

И покрај овие растечки трошоци, финансиските регулатори во Соединетите Држави допрва треба да покажат дека размислуваат креативно кога станува збор за можни решенија. Нивната воздржаност е во остра спротивност со финансиските регулатори во други богати држави, каде се прави реобмислување на политиките и процесите со цел да се забрза соодветната и праведна транзиција кон обновлива, биодиверзитетска и одржлива економија.

Институции како што се Европската централна банка, Банката на Англија, Банката на Јапонија и Банката за меѓународни порамнувања – активно работат на редефинирање на инструментите како што се стрес тестови и стандарди за капитал базирани на ризик – сето ова во рамките на нивниот постоечки мандат. Тие исто така се во потрага по нови сојузи со локалните регулатори со цел премостување на регулаторните јазови помеѓу финансискиот сектор и банкарскиот систем во сенка.

Да потврдиме уште еднаш – структурата на финансиското

регулирање во Соединетите Држави е сложена и се состои од регулатори кои подразбираат повеќе меѓусебно одвоени агенции, секоја со свои дискрециони законски овластувања. Некои од нив се Сојузниот систем на резерви, Комисијата за хартии од вредност, Сојузната хаузинг агенција за финансии, Комисија за тргување со фјучерси во трговски стоки, Сојузната корпорација за осигурување на депозити, Бирото за финансиска заштита на потрошувачите и Контролорот на валутата.

Иако Соединетите Држави немаат единствен финансиски регулатор, сложеноста на нејзиниот регулаторен апарат не мора да значи дека не се постапува во однос на климатските проблеми. Без разлика тоа што ниту една од нејзините регулаторни агенции не е конкретно формирана со цел ублажување на ризиците поврзани со климатските настани, секоја од нив има доволно широк мандат да ги опфати овие ризици во рамките на инструментите кои веќе ги има а кои им се дадени од Конгресот. Во таа смисла, сите регулатори во САД можат (и треба) да погледнат во своите постоечки овластувања и да размислат како истите можат да се искористат за да се надоврзат на активностите насочени кон ублажување на климатските ризици.

Во светлина на непредвидливите влијанија кои климата ги има врз економијата (а за кои јасно знаеме дека се интензивираат), регулаторите во САД ќе треба ја напуштат својата комфор зона и да делуваат пред да се влоши проблемот и пред да стане уште поскап за решавање.

Ова императивно значи две работи. Прво, регулаторите мора да делуваат побрзо од аспект на подготовка на фирмите за кои тие се задолжени за да се справат со ефектите од климата кои не биле елиминирани од пазарите; и второ, треба да се запрашаат како можат да се искористат нивните постојни инструменти со цел да се интензивира брза, точна и праведна транзиција од високи емисии и од инвестиции кои значат уништување на биолошката разновидност.

Да се делува пред да се случи некоја поголема криза не е начинот на кој функционира Америка. Од историски аспект, регулаторите во САД најпрво сакале да се потпрат на пазарната дисциплина и на иницијативата која потекнува од приватниот сектор. Само кога овие се покажале неуспешни, тие интервенирале за да ја ублажат штетата (која е речиси секогаш на

штета на даночните обврзници).

Повеќето од оние кои го читаат овој текст ќе се сетат дека токму ваков бил општиот пристап кој бил преземен во деведесеттите години и на почетокот од овој век, кога владата се стремеше кон тоа да создаде вештачки просперитет преку опасните форми на сопственост на свој дом. Тогаш беше дозволен „процут“ на илјадници деривативи. Како што финансираните хипотекарни кредити за купување сопствен дом намамија голем број на Американци, сојузните регулатори ги игнорираа знаците на предаторско позајмување, системското насочување на расните малцинства во сложени и конфискациски високи заеми и сè поголемиот број на заплени на недвижен имот.

Резултат од сето ова беше една сеопфатна криза што предизвика загуби во износ од трилиони долари. И дури тогаш регулаторите побрзаа да ги ревидираат своите политики, да ги доведат во ред дозволите кои ги издаваат, да ги идентификуваат очигледните последици од неуспехот и да увидат какви промени во законите и правилата се потребни за да се спречи ова повторно да се случи.

За жал, ова е веќе шема која е длабоко вкоренета. Во кризата на штедење и заеми која се случи при крајот на осумдесеттите и на почетокот од деведесеттите години, требаше да се случи колапс на секторот за да бидат воведени корективни мерки во законите. Ако погледнеме денес, стандардната претпоставка на многу од американските регулатори е дека непречената

транзиција од традиционалната економија базирана на јаглерод кон економија која е базирана на обновливи извори на енергија и кон одржлива економија на иднината, ќе се случи сама по себе.

Прифаќањето на оваа стандардна претпоставка е исто како да го пуштите кормилото токму тогаш кога се движите низ тесен премин и сте предизвикани од опасни струи. Не треба да се однесуваме како да не постојат навигациски инструментите што ќе ни помогнат. Сепак, токму тоа, всушност, го прават американските финансиски регулатори – тие не ги истражуваат можностите што ги нудат алатките со кои располагаат.

Највнимателен курс на постапување е секоја финансиска агенција да започне да дејствува веднаш, во рамките на нејзината надлежност, наместо да ја насочува својата експертиза во исцрпувачки дебати за тоа дали штетите поврзани со климата истовремено значат и (или не значат) колективни штети и за општеството. Сложената, немонолитна природа на регулаторниот систем треба да се препознае како доблест. Додека структурата на системот понекогаш доведува до недостаток на координација и до степен

на бирократска тесноумност и изоларност, тоа исто така значи дека секоја агенција може да дејствува креативно и самостојно и да воведува разни решенија кои се базирани на голем број на перспективи.

Уште повеќе, благодарение на федерализмот, регулаторните експериментирања можат да се прават во помал регионален обем, за да се покаже дали нешто би функционираше. Постојните координативни тела, како што е Советот за надзор врз финансиската стабилност потоа ќе може да искористи некои од овие активности, зависно од постојниот состав и

опсегот на работа утврдени во извршната наредба за финансиски ризици поврзани со климата, донесена на 20 мај 2021 година од страна на претседателот Џо Бајден.

Пошироко кажано, регулаторите во САД мора да бидат поттикнати да размислуваат покреативно за тоа како да се ангажираат со локалните активности за транзиција. На пример, на кој начин финансиските политики на разни агенции би можеле да се обединат заедно за да се добие резултат кој ќе им овозможи на фирмите да ги постигнат своите цели. Како може да се искористи финансиската политика за да се забрза транзицијата што ќе ги прераспредели работниците на нови работни места, или ќе им помогне на домаќинствата од кои се бара да ги променат навиките за трошење? И како може регулаторните промени поврзани со објавувањето, пристапот до кредити и утврдувањето на цената на ризикот да поддржат брза и праведна зелена транзиција?

Додека финансиските регулатори ги редефинираат своите инструменти и процеси, финансиските компании треба да го направат истото и да делуваат сега за да ја идентификуваат својата еколошка актива и пасива, наместо да ги чекаат бавните регулатори тоа да го направат за нив. Кога една институција знае што има во своето портфолио, таа ќе може да предвиди како ќе се справува со последователните климатски шокови и ќе може подобро да ги определи цените на средствата и нивната валоризација, како и адекватноста на своите резерви.

Накучо кажано, ниту актерите во дејноста ниту самите регулатори не треба да седат и чекаат некој друг да им каже што да прават и кога да почнат. Повеќето од алатките кои се потребни веќе ги имаме. Она што недостасува е желбата да се разбие навиката да се делува дури откако ќе се случи некоја катастрофа. Финансиските регулатори мора да ја редефинираат својата улога за да имаат свој дел во поширокото редефинирање на економијата. **IS**

Сара Блум-Раскин е истражувачка соработничка на Центарот за Глобални Финансиски Пазари при Правниот Факултет и висок соработник во Центарот „Джук“ кој работи на ризици во науката и во општеството. Таа е поранешен заменик министер за финансии на САД и поранешен јувернер на Одбор за сојузни резерви.

▲ ДЕЛ ОД АВТОПАТОТ B267 ВО ЗАПАДНА ГЕРМАНИЈА УНИШТЕН ОД ПОПЛАВИ.

▲ СТАТУА НА ЏОРџ ВАШИНГТОН НА ВЛЕЗОТ НА ФЕДЕРАЛНАТА ХАЛА НАСПРОТИ ЊУЈОРШКАТА БЕРЗА.

▼ ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА САД, ЏО БАЈДЕН, НА ВИРТУЕЛЕН САМИТ ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ.

Обезбедување финансиска поддршка за климатски цели

ЏОЗЕФ Е. СТИГЛИЦ

нобеловец по економија

Светот конечно се разбуди пред актуелниот императив – да се овозможи брз премин кон зелена економија а тоа е процес во кој суштинска улога ќе имаат финансиите. Така, додека финансиските институции прават голема фама околу нивната улога во сето ова (и издаваат зелени обврзници и инсталираат еколошки светилки), значителен дел од нив и понатаму им овозможуваат финансиски средства на индустриите кои користат фосилни горива и поддржуваат и други сегменти од економијата кои не се компатибилни со зелената транзиција.

Ваквите финансирања активно ја поттикнуваат климатската криза. Повеќето од овие инвестиции имаат долг животен век. Откривањето, развојот и целосната експлоатација на нови полиња со нафта е процес кој трае со децении и значително излегува надвор од рамките на хоризонтот во кој светот мора да стане јаглеродно неутрален за да се спречат катастрофални нивоа на загревање. Во таа смисла, речиси сигурно е дека овие проекти ќе станат „заробени средства“ т.е. средства кои ја загубиле својата вредност и корисност од аспект на борбата за спас на планетата Земја.

Овие загуби претставуваат ризик за инвеститорите а можно е да прераснат и во ризик за економскиот систем и за целата планета. Од причина што повеќето сопственици на заробени средства себично ќе се борат да ги искористат истите, без разлика на сè, финансирањето на вакви инвестиции создава несакана политичка динамика.

Постојат многу силни лоби групи кои се посветени на борба против зелената транзиција, за да не бидат оние кои „ја држат торбата“. Покрај тоа, ако успее транзицијата, истите овие групи ќе бараат компензација – тоа ефективно значи „социјализирање“ на негативниот ризик од инвестиции кои никогаш не ни требало да се направат. Ако историјата ни е некаква учителка, тие ќе успеат да се опорават.

Идеално би било да ги забраниме таквите инвестиции. Но, засега, ваквата можност е политички неостварлива во Соединетите Држави како и во многу други земји. Друга опција е да се употребат регулаторни решенија. Бидејќи пазарите се кусогледи и тие често не успеваат целосно да ги земат предвид клучните ризици, обврската за обезбедување финансиска стабилност паѓа на оние што се задолжени да ја надгледуваат економијата, вклучително и на централните банки. ▶

Финансиската криза од 2008 година покажа што може да се случи кога дури и мал дел од светската актива ќе биде предмет на повторно дефинирање на цената.”

Финансиската криза од 2008 година покажа што може да се случи кога дури и мал дел од светската актива (американските хипотекарни кредити) ќе биде предмет на повторно дефинирање на цената. Повторното определување на вредноста на средствата кои најверојатно ќе бидат засегнати од климатските промени можно е да има системски ефекти што ќе ги намалат оние кои се случија во 2008 година. Секторот кој користи фосилни горива е само врвот на сантата мраз (која се топи). На пример, зголемувањето на нивото на морето и сè почестите екстремни временски настани, од пожари до урагани, можно е да не принудат одеднаш да правиме повторно дефинирање на цената на огромни површини земјиште и на недвижности.

Регулаторите треба да бараат целосно објавување на климатските ризици - што ги вклучува не

Можеби истовремено ќе ни требаат морковот и стапот за да ја придвижиме индустријата во соодветна насока.”

STANIЦA ЗА ИСТPAЖУBAЊE BO ЗAЛИBOT KATAHГA.

само физичките опасности, туку и директните и индиректни финансиски ризици. Дури и ако не постои едногласност во однос на тоа колку се големи овие ризици или во однос на темпото на претстојната промена, претпазливоста бара да се објавува и открива она што би можело да се случи според веродостојните сценарија кои детално беа тема на дискусија на Меѓувладиниот панел за проценки на климатските промени и на други места. Покрај тоа, политички режим кој е способен да постигне јаглеродна неутралност до 2050 година (преку усогласување на цените на јаглеродот со прописите) речиси сигурно ќе има значително влијание врз цените на средствата.

Ако економијата се движи премногу бавно во зелена насока, тоа го зголемува „транзицискиот ризик“. Наместо непречена и ефикасна транзиција кон јаглеродна неутралност, преку

постепеното прилагодување на цените на средствата, би можеле да се доведеме во ситуација на поголем хаос во кој цените ќе се зголемат токму во најкритичните моменти, кога пазарите целосно ќе ја интернализираат реалноста на промената.

За да се ублажи овој ризик, не само што мора да се престане со давање финансиски средства на инвестиции кои ја уништуваат нашата животна средина, туку мора да се дадат финансиски средства за инвестиции кои се потребни да не придвижат во вистинската насока. Можеби истовремено ќе ни требаат морковот и стапот за да ја придвижиме индустријата во соодветна насока.

На пример, банките кои имаат климатски ризични инвестиции треба да бидат обврзани да чуваат повеќе резерви кои ќе го одразат тој ризик. Инвеститорите се предупредени: оние кои и покрај

УНИШТЕН ДОМ ОД ПОЖАРИТЕ ВО КАЛИФОРНИЈА ВО 2021 ГОДИНА.

тоа продолжуваат да инвестираат во фосилни горива не треба да бидат субвенционирани од сите нас преку признавање на загубите за даночни цели. Владата на САД ја намали вредноста на огромен дел од хипотекарните кредити; гледајќи перспективно, таа ќе треба да го направи тоа само за зелените хипотекарни кредити (заеми за домови кои се добро изолирани и енергетски ефикасни).

Понатаму, за да се поттикнат инвестиции што се засноваат на висока цена на јаглеродот, владите би можеле да издаваат „гаранции“ дека, доколку цената на јаглеродот биде пониска од очекуваната за, на пример, 20 години од сега, на инвеститорот ќе му биде надоместено. Ова би функционирало како еден вид полиса за осигурување и ќе значи притисок врз владите ширум светот да ги почитуваат своите обврски кон Парискиот климатски договор.

Ваквите и други слични политики ќе ја помогнат зелената транзиција. Но дури и со едно вакво засилување, приватниот финансиски сектор е малку веројатно дека ќе направи доволно самостојно. Повеќето од најважните инвестиции кои се потребни имаат долг животен век а приватните финансиски пазари најчесто се фокусираат на краток рок.

Со цел да се пополни празнината, во многу држави веќе се основани банки за зелен развој, вклучително и во државата Њујорк. На други места, постојните мандати на развојните банки се проширени и сега вклучуваат зелен развој. Овие институции даваат важен придонес не само во овозможувањето на финансиски средства туку и во помагањето при обмислувањето и структурирањето на самите зелени проекти.

Климатската криза бара огромни

економски и општествени промени. Немаме друг избор освен да го смениме начинот на кој трошиме, произведуваме и инвестираме. Станува збор за предизвик со кој може да се управува. Но, ако сакаме добро да се управува со него, финансите се тие кои мора да ја одиграат својата улога. Сето ова ќе бара повеќе време отколку само обично поттикнување од граѓанското општество и од владите. **IS**

Дозеф Е. Стиглиц, нобеловец по економија, е универзитетски професор на Универзитетот „Колумбија“ и член на Независната меѓународна оданочување на претпријатијата.

Праведната транзиција бара гаранција за работните места

ПАВЛИНА Р. ЧЕРНЕВА

вонреден професор по
економија на колеџот Барг

Климатската криза затвори милиони работни места уште пред тоа да го направат роботите, како што првично стравувавме дека ќе се случи. Се проценува дека само притисокот од топлината ќе затвори 80 милиони работни места до 2030 година, не сметајќи ги оние кои се затворени како резултат на шумски пожари, поплави, бури и други екстремни временски настани. Ова се случува по досега невидено големиот број на затворени работни места (255 милиони на светско ниво во 2020 година). Со оглед на дека последниве случувања ги „исфрлија“ предиктивните климатски модели надвор од она што тие го предвидуваат, шансите се дека е потценет бројот на очекувани затворања на работни места поради климатските промени. ▶

Бруталното лето кое се случи оваа година ни стави јасно до знаење дека никој (место, лице или работно место) не е безбеден од последиците од климатските промени. Сепак, економистите во Соединетите Држави се загрижени за „прегревањето“ на економијата и дискутираат дали креаторите на политики треба да ги заострат кредитните услови и да го намалат темпото на вработување и раст на приходите со цел да се борат против зголемувањето на цените што произлегува од тесните грла во синџирот на снабдување и од нарушувањата во секторите. Така, работничките семејства се соочуваат со закана не од еден, туку од два топлотни бранови: банкротираниот традиционален став дека со инфлацијата мора да се бориме со невработеност, и затворањето на работните места поради глобалното затоплување.

Гарантирањето на работното место е противотровот за овие две работи. Јавната политика за вработување е таа која обезбедува пристојна работа и плата неопходна за издржување на семејството, заедно со бенефиции, за секое лице на кое му е потребна, и ја врши оваа функција на начин што ги ублажува инфлаторните притисоци. Тоа е, исто така, најјасниот одговор кон меѓународниот консензус кој е потврден со Парискиот климатски договор од 2015 година, дека секоја климатска акција мора да поддржува посветеност кон „императивите за праведна транзиција на работната сила и можности за пристојна работа и квалитетни работни места, во согласност со националните

приоритети за развој“.

Оттука, кога американскиот Конгрес ја подготви резолуцијата за Нов зелен договор (GND), информираниите познавачи на работите го издвоија својот предлог за сојузна гаранција за работното место, како клучен елемент. Слично на тоа, манифестот од 2020 година за „демократизација на работата“ кој беше објавен во 43 весници и на 27 јазици низ целиот свет, го идентификуваше правото на вработување како основно барање и како суштинска компонента во декарбонизирањето на економијата. Меѓународната организација на трудот исто така формално ја призна оваа идеја, потврдувајќи дека таа е најдобриот начин за создавање „правична, инклузивна и безбедна иднина на работните места, со целосно, продуктивно и слободно избрано вработување и пристојна работа за сите“.

Ако „пристојна работа за сите“ стане практичен репер за одредена политика, пристапот до работа со плата која овозможува пристоен живот е нешто што мора да му биде гарантирано на секој – не само да се подразбира во контекст на стимулативни мерки и други политики. Сојузната гаранција за работно место предвидена со GND ќе ги обезбеди оние работни места кои недостасуваат а кои не се овозможени од стандардните пазарни механизми. Таа ќе биде предводник на проекти кои се во полза на јавниот интерес, вклучително и справување со најтните климатски предизвици.

Како што објаснувам во мојата

Освен што има функција да биде безбедносен чадор, гаранцијата на работното место е механизам од суштинско значење за справување со економската нестабилност”

▲ АЛЕКСАНДРА ОКАСИО КОРТЕЗ СО ТОЛПА НА МЛАДИ АКТИВИСТИ ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ.

книга, The Case for a Job Guarantee, бенефитите од една ваква програма се повеќекратни. Уште од претседателството на Френклин Рузвелт па до денешната GND резолуција, гарантирањето на работното место отсекогаш било „зелена“ идеја чија цел е да се зачуваат луѓето и планетата Земја. Таа овозможува транзициска понуда за работа за сите работнички семејства, вклучително и за оние чии домови, бизниси и воопшто живеачка биле збришани од поплавите и изгорени од пожарите. Таа е мост кон пристојна работа, наменет за работниците во секторите кои користат фосилни горива, откако зелената транзиција ќе стави крај на индустриите кои се занимаваат со ископ. Го овозможува токму она вработување кое е потребно за повторна изградба на заедниците, за лекување на планетата и го отвора најкраткиот пат до закрепнување по завршувањето на пандемијата.

Освен што има функција да биде безбедносен чадор, гаранцијата на работното место е механизам од суштинско значење за справување со економската нестабилност, без разлика дали таа потекнува од структурни промени во глобализацијата, технолошките промени или од други причини за рецесија. Програмата ќе се зголемува во периоди кога има најмногу потреба за тоа, кога цените, приходите и приватното вработување се намалуваат, но исто така ќе биде самоограничувачка и ќе се намалува тогаш кога другите делови од економијата го испорачуваат својот дел – добро платени работни места.

Во таа смисла, слично како и другите автоматски стабилизатори кои долго време се претпочитани пред спроведувањето на општи стимулативни политики, гаранцијата за работно место ќе флукутира. Разликата е во тоа што, за разлика од другите стабилизатори, таа има потенцијал да помогне во обновувањето на економијата.

Со постоењето на гаранцијата за работните места, економистите повеќе нема да можат да ја „правдаат“ невработеноста како „природен данок“ во борбата против инфлацијата. Во отсуство на гаранцијата, „пристојна работа за сите“ ќе остане само празен слоган е невработеноста и понатаму ќе биде вечна закана. Не можеме сериозно да зборуваме за вклученост ако луѓето со друга боја на кожата, негувателите, лицата со посебни потреби и младите систематски се исклучуваат од добрите работни места.

Гаранциите за работни места се многу популарни, не само кај

водечките климатски организации како што е „Sunrise Movement“ која се организира околу неа. Заедниците кои се занимаваат со ископ на јаглен во Западна Вирџинија и Кентаки започнуваат да го гледаат нејзиниот потенцијал за трансформација. Од Нова Англија и Апалачија до Калифорнија, сведоци сме на една растечка коалиција составена од поединци, организации и лидери за граѓански права во Соединетите Држави во центарот на своите барања ја имаат политиката.

Оваа гаранција ја ужива твр. двопартитна поддршка што е реткост ако споредиме со други програми. Во едно истражување во САД од 2020 година, 79% од испитаниците кои потекнуваа од „демографски, повремени и родови линии“ ја поддржаа оваа идеја, како и 72% од анкетираниите во Обединетото Кралство во една анкета која беше реализирана речиси во исто време. Во Франција, 79% од гласачите ја поддржуваат сојузната гаранција за работно место а оваа политика е прифатена од градоначалниците во Париз и Лил. Неодамна, неверојатни 93% од испитаниците во САД ја поддржаа националната иницијатива за вработување и обука која отвора работни места а невработените, како дел од севкупните мерки за опоравување од Ковид-19.

Уште повеќе, кризата со Ковид-19 покажа дека финансите не се нешто што недостасува. Голем на држави донесоа големи буџети за справување со пандемијата. Не е случајно што најголемите зголемувања на средства беа во држави кои се монетарно суверени т.е. кои издаваат и контролираат свои валути и каде централните банки и министерствата за финансии овозможуваат државни финансии. Мерките за поддршка во 2020 година варираа од 18.7% од БДП во Канада до 21.8% во Јапонија и 26.9% во Соединетите Држави. Државите кои немаат монетарна сувереност имаа многу помалку фискален простор да можат да реагираат на пандемијата – ова е предизвик кој дефинитивно ќе влијае и на нивната можност за реагирање на климатските промени.

Без разлика дали државите сакаат тоа да го сфатат или не, трошокот за непостапување или за одложено поставување во справувањето со климатската криза е веќе содржан во буџетот на секоја од државите. Не смее да и се дозволи на изместената фискална состојба да ја „осакати“ храбрата политичка агенда. Како што неодамна истакна претседателот на Комисијата за буџет на Претставничкиот дом на САД, Џон Јармут, монетарно суверените земји е можно да се сочат со

▼ НЕОДАМНА ОТПУШТЕН ВОДОВОДИЈА НА ОБУКА ЗА РАБОТА СО ВЕТЕРНИЦИ.

ограничувања на своите ресурсите и со инфлаторни ограничувања, но тие нема да останат без финансии. Како и најголеми загадувачи, и тие имаат морална обврска да започнат глобален зелен Маршалов план.

Планетата не е клиент од кој треба да очекуваме дека ќе ни плати за услугата. Ние не можеме да си дозволиме, и немаме време да си дозволиме, да создадеме „правилен“ комерцијален поврат на инвестициите поврзани со климата, или да ги поттикнеме кон делување вистинските приватни актери, или да ги стимулираме пазарите да се справат со овој проблем. Имајќи предвид дека станува збор за предизвик од планетарни размери што не нуди очигледен финансиски поврат, владите мора да дејствуваат смело, директно и на меѓусебно усогласен начин за да се овозможи праведна транзиција за сите.

Како што веќе долго време предупредуваат климатолозите, дури и најсофистицираните модели не се во можност да ги земат предвид евентуалните проблематични точки, повратни спреги и скриени извори на загревање. Истото важи и за економските модели. Проблемите како што се масовната невработеност, екстремната

нееднаквост и отсуството на добри и стабилни работни места создаваат своја динамика на повратни информации и спреги. Историски гледано, овие вклучуваат пораст на авторитаризмот, цингоизмот, ксенофобијата, предрасудите, расната и етничката напнатост, распад на демократијата и социјална, економска и политичка нестабилност.

Како прецизно треба да се дефинира содржината на климатската правда е нешто што и понатаму ќе биде спорен терен, бидејќи барањата варираат од посромни барања за добри работни места до порадикални визии за ставање крај на екстрактивниот капитализам и на економскиот империјализам. Постојат безброј начини за тоа како да се уредат економски работи кај луѓето. Гаранцијата за работно место е појдовната основа од која треба да се изнаоѓаат решенија за економските предизвици пред кои сите ние сме исправени. **18**

Павлина Р.Чернева, вонреген професор по економија на колеџот Бард, е истражувач во Економској инститицијат „Леви“ и автор на „The Case for a Job Guarantee“.

Прехранбената револуција зависи од нас

КРИСТИЈАНА ФИГЕРЕС

основачки партнер на
Глобален ојшмизам

Оваа година, Организацијата на Обединетите нации свика посебно наменет собир за „зголемување на свеста и подигнување на јавната дискусија“ за тоа како реформите во системот за исхрана може да ни помогнат да ги постигнеме Целите за одржлив развој. Но на светот му треба многу повеќе од самит за системи за исхрана. Потребна е прехранбена револуција. Со оглед на тоа што капацитетот на природата да го поддржува човечкиот живот веќе достигна критична точка, еден од највисоките приоритети е да го смениме она што го ставаме на чиниите - приоритет што ќе игра клучна улога во одредувањето на идните услови за живот на планетата Земја.

Во ЗЕМЈИТЕ НА Г20, мнозинството (60%) од луѓето знаат дека мора да направиме брз премин кон обновливи извори на енергија оваа деценија. Не само што неопходните технологии се сè подостапни и пристапни, туку и притисокот од граѓанското општество и од финансискиот сектор расте. Сепак, само 41% од луѓето согледуваат дека треба и да ги трансформираме нашите системи за исхрана во оваа решавачка деценија. Овој голем јаз во свесноста покажува дека треба да се освестиме и реално да ја согледаме ситуацијата.

Со децении, копнените екосистеми апсорбираат околу 30% од вишокот емисии на јаглерод диоксид, заштитувајќи нè од најлошите климатски шокови. Меѓутоа, во последните 50 години, уништивме барем половина од овие природни богатства. Кога шумите, на пример, се уништуваат заради индустриско производство на храна, не само што веќе не апсорбираат CO₂; туку наместо тоа, почнуваат да го емитуваат. Ресурсите што придонесуваа за отпорноста на планетата од еднаш станаа еколошки негативни фактори што ја поткопуваат. Овој двојно-негативен ефект е причината зошто производството на храна сега сочинува повеќе од една третина од глобалните емисии.

Речиси сме на правиот пат кон иднина без фосилни горива. Но тоа достигнување нема да биде значајно за идните генерации ако истовремено не го трансформираме и нашиот нефункционален систем на исхрана. Исто како што се откажуваме од користење фосилни горива (заблагодарувајќи им се за сè што направија за нас), мора и постепено да се откажеме од индустриското земјоделство.

Индустриското земјоделство е осмислено со благородна цел да се прехрани растечкото население. Меѓутоа, веќе не е соодветно за таа цел. Покрај неговиот огромен придонес за глобалното затоплување - што ќе предизвика повеќе неуспешни жетви и ќе го зголеми гладот - сегашниот систем резултира со огромни количини отпад од храна, монополизација на семиња (што ги остава помалите земјоделци на милост и немилост на мултинационалните корпорации), деградација на почвите што порано биле плодни, затруени водотеци и катастрофални загуби на биодиверзитетот. Сето ова претставува неправда што не смееме повеќе да ја толерираме. На крајот на краиштата, ако потфрлиме во заштитата на природата, последиците ќе се одразат ▶

Индустриското земјоделство веќе не служи за некоја посебна цел.”

како на климата така и на нас.

Многу луѓе се свесни дека се приближуваме кон опасни климатски пресвртни точки, а повеќето - 82% во земјите на Г20 - сакаат промени што ја штитат природата. Да покажеме како тоа би изгледало. Годишниниот Самит за прехранбени системи претставува можност да се засили темпото на активности во некои од најприоритетните области на реформа на системот за исхрана. На пример, регенеративното земјоделство под итно треба да стане доминантен модел на глобално ниво. Оваа форма на земјоделство се потпира на практики во земјоделството и пасењето кои ја негуваат почвата, наместо да ја убиваат.

Понатаму, за да продолжиме да ги исполнуваме нутритивните барања на светското население, треба да ги прошириме и областите на кои се одгледува храна. Земјоделството може да се практикува на секој достапен простор, од покриви, балкони и пренаменети паркинзи до полиња и домашни градини. Треба и да се погрижиме луѓето да разберат дека она што го јадеме може директно да придонесе за нашата благосостојба, како и за благосостојбата на планетата.

Добрата вест е дека не започнуваме од нула. Комисијата EAT-Lancet веќе научно дефинираше режим на исхрана која ќе ги негува и луѓето и планетата. Ваквата исхрана, која е лесно достапна за луѓето широм светот, се карактеризира со драстично намалување на потрошувачката на месо и пропорционално зголемување на протеините од растително потекло.

Протеините од растително потекло во прехранбениот сектор се исто што и обновливите извори за енергија во енергетскиот сектор. Овие протеини се безбедни, вкусни и попристапни и достапни и наскоро ќе бидат широко распространети, делумно затоа што инвеститорите веќе го гледаат нивниот пазарен потенцијал. До 2040 година, децата ќе се згрозуваат кога ќе дознаат дека масовно сме произведувале и колеле животни во фарми-фабрики, исто како што ќе им биде тешко да поверуваат дека сме се возеле со автомобили што исфрлаат отровни гасови во воздухот.

Друга добра вест е што брзо го зајакнуваме разбирањето за односот помеѓу здравјето на почвата и производството на храна. Веќе знаеме како да ги подобриме ротациите на посевите и ја прошируваме употребата на системи за собирање вода и земјоделство базирано на зачувување. Ова ни овозможува да се

Менувањето на она што го јадеме е радикален чин што ќе не направи и нас и природата, поздрави и посреќни.”

оддалечиме од орање што ја иритира почвата и ослободува јаглерод.

Покрај тоа, Институтот за земјиште развива нови форми на повеќегодишни - наместо едногодишни - главни прехранбени култури. Наместо да го сеат семето секоја година, земјоделците ќе можат да го жнеат истото растение четири, пет или шест години по ред. Бидејќи овие повеќегодишни култури имаат коренски системи кои работат подлабоко од оние на едногодишните култури, тие се поотпорни и апсорбираат повеќе јаглерод во почвата. Исто така, за нив е потребно многу помалку дизел во тракторот.

Знаеме дека, кога е потребно, можеме брзо да се движиме како глобална заедница. Пандемијата не научи дека брзите промени се можни. Сега, исто толку итно мора да го поправиме нашиот однос со храната и начинот на кој ја произведуваме (а уште повеќе енергија треба да вложиме во континуираните напори). Нашиот прехранбен систем е нашиот најважен механизам за поддршка на животот. Но нема да можеме да го трансформираме навреме, ако само мал дел од нас се свесни за предизвикот.

Овогодишниниот Самит е можност да се подигне свеста. Меѓутоа, тоа треба да се сфати како само еден чекор од патот. Секој може да преземе дополнителен чекор со секој оброк што ќе го поделиме. Менувањето на она што го јадеме е драстичен чин што ќе не направи нас и природата поздрави и посреќни. Со тоа што ќе направиме избор на храна што е во корист на природата и со тоа што ќе помогнеме пораката да стигне до што е можно повеќе луѓе, секој од нас може да придонесе планетарното затоплување да се задржи во рамките на границата од 1,5 степени Целзиусови, утврдена во Парискиот договор. Поздрава чинија значи побезбедна планета. **PS**

Кристијана Фигерес, основачки партнер на „Глобален оптимизам“ (Global Optimism), е коавтор на најпрогаваната книга The Future We Choose: The Stubborn Optimist's Guide to the Climate Crisis („Иднината што ја избираме: Водич за тврдоглави оптимисти за климатската криза“) и ко-презентер на иницијативата Outrage + Optimism. Таа беше и извршен секретар на Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени од 2010-16 година, задолжена за следење на значајниот Париски договор за климатски промени, усвоен од 190 земји и Европската унија.

ЖЕНА СЕ ГРИЖИ ЗА УРБАНА ФАРМА ВО ЏАКАРТА.

„НЕВЕРОЈАТНИОТ“ ВОПЕР Е СОСТАВЕН ОД ПЛЕСКАВИЦА ОД РАСТИТЕЛНИ ПРОИЗВОДИ.

Зазеленување на следната генерација на Европа

КОНИ ХЕДЕГАРД

европски комесар за
климатска акција (2010-14)

Кризата со КОВИД-19 можеше да ја сотре борбата против климатски промени. Но не само што не го стори тоа, туку и ѝ даде нов залет, а Европа е пример за тоа. Никогаш досега толку многу министри за економија и финансии и бизнис лидери во регионот не го делеле ставот дека декарбонизацијата и зелената транзиција, наместо да го намалат, всушност можат да го зголемат бројот на работни места и да ги зголемат инфраструктурните инвестиции и индустриските иновации. Додека Европа се подготвува за пост-пандемско економско закрепнување, декарбонизацијата не е само што е суштински важна, туку нуди и вистински можности доколку се спроведе правилно.

Еден од најохрабрувачките примери за овој нов начин на размислување е фондот за обнова на Европската унија „Следната генерација на ЕУ“ од 750 милијарди евра (884 милијарди американски долари), од кој мора да се одвојат 37% за климатски иницијативи, додека распределбата на преостанатите 63% ќе биде во согласност со начелото на „избегнување значителна штета“.

Со оглед на тоа што ЕУ и нејзините 27 земји членки се обврзаа да ги намалат емисиите на јаглерод диоксид за 55% до 2030 година и да постигнат јаглеродна неутралност до 2050 година, разумно е да се поведе грижа политичките одлуки и новите инвестиции да не го влошат климатскиот проблем. Но тоа значи и нов начин на размислување и прифаќање дека климатските проблеми и намалувањето на емисиите мора да се вградат во широк спектар на политики.

Точно, енергетската транзиција во Европа веќе е во тек. Сè поголем број земји членки на ЕУ го исфрлаат од употреба јагленот, обновливите извори постојано се шират, а креаторите на политиките признаваат дека напорите за енергетска ефикасност се клучна алатка за намалување на вкупните трошоци за зелената транзиција. Меѓутоа, за декарбонизација ќе треба да престанеме да користиме фосилни горива, додека секторите како градежништво, транспорт и земјоделство ќе треба да придонесат значително повеќе за намалување на емисиите отколку досега. Со други зборови: Следува тешкиот дел.

Поставувањето цели е важен прв чекор, по кој следи точно утврдување на цената на јаглеродот. Системот за тргување со емисии на ЕУ, воспоставен во 2005 година, сега навистина започнува да функционира, а цената во моментот изнесува околу 60 евра по испуштен тон CO₂.

Сепак, европските бизнис лидери во Алијансата на извршни директори, група составена од извршниот директор на групацијата Фолксваген, Херберт Дис, велат дека ќе треба поголеми напори за да се постигне најисплатливата транзиција. Во почетокот на јули, алијансата - составена од водачи на фирми кои заедно вработуваат повеќе од два милиони луѓе и имаат годишен приход од повеќе од 800 милијарди евра - повика на „силен сигнал за цената на јаглеродот [...] низ целата економија“ и брзо намалување на „субвенциите за технологии со висока емисија на CO₂“.

Покрај тоа, 12-те компании за енергија, транспорт и технологија во Алијансата на извршни директори сега работат заедно на брзо спроведување проекти, вклучувајќи развој на батерии, одржливи згради, паметни електрични мрежи, дигитално следење на јаглеродниот отпечаток и електричен транспорт, вклучително и електрични автобуси.

Соработката помеѓу индустриите и помеѓу јавниот и приватниот сектор може да биде најголемиот предизвик на Европа во зелената транзиција. Кога јасните и амбициозни климатски цели во ЕУ почнуваат да навлегуваат во креирањето политики и донесувањето одлуки за инвестиции, а земјите почнуваат да ставаат цена на негативните надворешни влијанија и соодветно да ги реформираат своите даночни системи, соработката станува неопходна. Задолжително се наметнуваат нови начини на соработка во политиката, бизнисот и науката.

Тука се поставува прашањето дали европскиот модел на управување е соодветен за оваа цел и дали може ефикасно да се справи со сложените климатски прашања. За успешно управување со својата зелена транзиција, Европа мора да ја усогласи потребата за ефикасно и напредно креирање политики ▶

со континуирано почитување на инклузивните демократски процеси. Но дали донесувањето одлуки што вклучува неколку различни нивоа на влада е доволно брзо и агилно?

ЕУ не е Кина, а и не сака да биде. Но некои од конкурентите на Европа се чини дека се движат побрзо од нас откако ќе донесат конечна одлука за некоја политика. Со цел климатските промени да се решат доволно брзо и ефикасно, ќе биде потребен придонес не само од природните науки и економијата, туку и од општествените и хуманистичките науки.

После пандемијата, ЕУ презема храбри нови чекори. Кон средината на јули, Европската комисија го претстави својот пакет Fit for 55 („Подготвени за 55“), што нуди 13 законски предлози кои имаат за цел да му помогнат на блокот да ја постигне целта за намалување на емисиите до 2030 година.

Соработката меѓу индустријата и меѓу јавниот и приватниот сектор е најголемиот предизвик на Европа во зелената транзиција.”

▶ ДЕВОЈКИ ПРОТЕСТИРААТ НА КЛИМАТСКИ МАРШ ВО СИДНЕЈ.

Предложените мерки, за кои земјите членки на ЕУ и Европскиот парламент ќе преговараат следната година, јасно го покажуваат нивото на климатските аспирации и амбиции на Европа.

Меѓутоа, нема да бидат доволни само законски измени. За почеток, потребни се капитални инвестиции за новите проекти за широка декарбонизација. Таканаречената таксономија на зелени инвестиции што Европа сега ја спроведува е клучен настан што може да се адаптира и примени на меѓународно ниво. Конкретни критериуми се корисни кога станува збор за проценка на ризиците за идни инвестиции и избегнување заробени средства. Со оглед на тоа што повеќе од 130 земји неодамна се согласија за глобалната минимална стапка на корпоративен данок, логично е да се очекува наскоро постигнување светски договор за таква таксономија.

Европа, исто така, се соочува со огромниот предизвик за доквалификација и преквалификација на работната сила за зелената транзиција. Ова ќе вклучи создавање работна сила за општа електрификација на економските дејности, преквалификација на поранешни работници во индустријата за јаглен или други кои работеле во старата економија и развивање на вистинските вештини за одржливо модифицирање и осовременување на изградените објекти.

Декарбонизацијата, исто така, ќе влијае на сите навики на поединците, вклучително и исхраната, моделите на патување и работење и општото однесување при потрошувачката. Додека зелената транзиција сè повеќе ги предизвикува граѓаните да ги преиспитаат своите вредности и постапки, за политичарите кои сакаат повторно да бидат избрани ќе биде потешко да ги

▶ ПРЕТСЕДАТЕЛКАТА НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА УРСУЛА ВОН ДЕР ЛЕЈЕН И КОМЕСАРОТ ЗА ЕКОНОМИЈА НА ЕУ, ПАОЛО ЦЕНТИЛИОНИ ГО ПРЕЗЕНТИРААТ ЕВРОПСКИОТ ЗЕЛЕН ДОГОВОР.

водат потребните реформи.

Меѓутоа, пандемијата со КОВИД-19 е одлична можност да ја преиспитае нашата склоност да ги задржиме нештата какви што се, наместо да поддржиме иновации и промени во однесувањето. Европските политички и бизнис лидери дадоа јасен сигнал дека ја разбираат итната потреба за позначајни климатски акции и си поставија најхрабри и најамбициозни цели досега. Во исто време, младата генерација на Европа никогаш не била понестрплива да ги види возвишените реторики и благородните намери преточени во вистинска и видлива акција.

Ако оние што се на власт уште еднаш потфрлат и не успеат да обезбедат вистинска трансформација, Европа ќе стане уште поподелена отколку што е. Помладата генерација на Европа веќе е целосно посветена на зелената иднина. Соочени со сè посериозна климатска криза,

Помладата генерација на Европа веќе е целосно посветена на зелената иднина.”

актуелните креатори на политики и деловни лидери во регионот мора да бидат сигурни дека нивните политики за „следната генерација“ се достојни за таа титула. **18**

Кони Хедегарде е поранешен европски комесар за климатска акција (2010-2014 година), министер за животна средина на Данска (2004-2007 година) и министер за климатски и енергетски прашања (2007-2009 година).

Декада која е пресудна за иднина на транспортниот сектор

КРИС ПЕТЕРС

појтрешедател
на Европската
инвестициска банка.

Изберете било кој сектор од европската економија и ќе видите дека во него има многу компании кои ги намалуваат емисиите на стакленички гасови. Но, додека сектори како што се градежништво, производство на електрична енергија и земјоделство сега емитуваат многу помалку отколку што емитувале во 1990 година, транспортните емисии се зголемија за 33%. Ако наскоро не направиме нешто да го спречиме загадувањето кое потекнува од транспортните емисии, Европската унија ќе има голема потешкотија во остварувањето на своите климатски цели.

Предизвикот што е пред нас има важна економска димензија. Европската автомобилска и транспортна индустрија, која се карактеризира со конкурентност, има клучна улога во поттикнувањето на економскиот раст и вработеност. Ако Европа заостане во развојот и усвојувањето на одржливи технологии во наредната деценија, таа ќе плати висока цена за тоа.

ЕУ не може да си дозволи да ги следи Азија и Северна Америка во однос на одржливите технологии, ниту може и понатаму да прави „бебешки“ чекори. Наместо тоа, креаторите на политики мора да делуваат смело во насока на забрзување на преминот кон одржлив транспорт преку поддржување на иновациите и преку укинување на бариерите за зелени инвестиции во секторот.

Иновации не значи само пронаоѓање на нови технологии. На посуштинско ниво, тоа значи изнаоѓање нови начини и пристапи во спроведувањето на работите. Кога станува збор за транспортот, има многу технологии кои се веќе достапни и кои можат да бидат двигатели на брз напредок во однос на одржливоста.

На пример, електричните возила и технологијата на електрични акумулатори постојано стануваат

ТРОШОЦИТЕ ЗА БАТЕРИИ СЕ НАМАЛИЈА ЗА ПОВЕЌЕ ОД 80% ОД 2010 ГОДИНА.

ПРОДАЖБАТА НА ЕЛЕКТРИЧНИ АВТОМОБИЛИ СЕ ЗГОЛЕМИ ЗА 73% ВО 2018 ГОДИНА.

ЗЕЛЕНАТА ЛИНИЈА НА НАММА МЕТРО СИСТЕМОТ ВО БАНГАЛОР.

сè понапредни и подостапни. Цената на акумулаторите се намали за повеќе од 80% во периодот од 2010 година а продажбата на електрични возила на меѓународно ниво се зголеми за 73% само во 2018 година. Истовремено, масовните податоци, вештачката интелигенција и дигитализацијата овозможуваат дополнителни иновации – од платформи за заеднички транспорт до автономни возила. Со оглед на фактот дека автомобилите, камионите и другите патнички возила учествуваат со повеќе од 70% во сите транспортни емисии, потенцијалот за напредок е огромен.

Сепак, најсовремените технологии не се единствениот начин да се постигнат поодржливи транспортни системи. За време на пандемијата со Ковид-19, градовите низ Европа создадоа воведоа привремени велосипедски патеки, што доведе до наплив на велосипедизам. Некои патишта преку кои се одвива голема трговија, како што е улицата „Риволи“ во Париз, исто така беа претворени во пешачки зони.

Овие иницијативи не само што промовираа транспорт со нулта емисија на штетни гасови туку и им помогнаа на локалните бизниси да ја преживеат пандемијата. Посуштински, тие докажаа дека веќе може да се постигне значаен напредок.

Јавните банки како Европската инвестициска банка имаат клучна улога во овој поглед.

Сепак, надминувањето на голем број предизвици во транспортниот сектор ќе бара многу повеќе истражување и развој. Намалувањето на емисиите кои потекнуваат од бродови и авиони е еден од јасните примери за тоа. Поопшто земено, потребни се големи и навремени инвестиции за да се намалат технолошките трошоци, да се зголеми ефикасноста, да се поддржат оние кои ги прават првите чекори и да се создадат нови пазари.

Но, инвестирањето во нови зелени технологии е ризишно. Честопати не знаеме како би можеле да изгледаат големите пробивни кои ќе се остварат или кои од технологиите ќе преовладеат. Тешко е да се одвојат големи износи на капитал за мрежи за полнење или за водороден гас ако не е јасно кои горива ќе ги користат возилата.

Соочени со голема неизвесност, фирмите и јавните институции честопати се на став „чекај и види“ и ги одложуваат инвестициите. Бидејќи банките се претпазливи во преземањето чекори, многу компании во Европа не можат да ги обезбедат потребните инвестиции за поддршка на иновациите. Во меѓувреме, инвеститорите можат и понатаму да финансираат стари, „валкани“ технологии, со цел да се задоволат краткорочните потреби.

Менувањето на пресметките на инвеститорите бара создавање финансиски алатки кои го распределуваат ризикот кај повеќе страни, во комбинација со политики и регулативи кои го олеснуваат развојот на нова инфраструктура и технологија.

Јавните банкарски институции, како што е Европската инвестициска банка, тука имаат суштинска улога. Искористувајќи ги гаранциите на заеми како инструмент, вклучително и заедничките вложувања и јавно-приватните партнерства, поголеми за шансите за иновативни стартап компании, истражувачки проекти, објекти кои го покажуваат новиот концепт и комерцијален развој на нови технологии.

Европската инвестициска банка веќе има поддржано објекти кои покажуваат нови концепти, како што е оној на „Northvolt“ во Шведска кој работи на развој на некои од најсовремените акумулатори на светот, и исто така ја финансира холандската компанија „Allego“ за инсталирање на супер брзи станици за полнење на електрични возила во голем број на европски градови. Дополнително, ние ја помагаме реализацијата на 5G мобилните мрежи низ цела Европа. Ова ќе овозможи супериорна комуникација

ВЕЛОСИПЕДСКА ПАТЕКА ВО РИМ.

пomeѓу поврзаните возила, што го прави возењето многу побезбедно и ги подобрува шансите дека технологиите како што се автономни автомобили ќе бидат успешно. Европската инвестициска банка исто така е клучен поддржувач на електрични возови и трамваи низ Европа, при што целта е да се намали бројот на возила и камиони на патиштата.

Дополнително, ние постојано разгледуваме нови планови за финансирање на стартап компании во Европа кои работат на развој на електрични велосипеди, сензори за автономни возила и системи за полнење. Нашите советодавни услуги им помагаат на градовите низ цела Европа да ги остварат целите како што се изнаоѓање на нови финансирања за електрични автобуси или определување на градови кои го поттикнуваат пешачењето и велосипедизмот.

Сепак, климатската криза бара глобални решенија и затоа Европската инвестициска банка го поддржува зелениот транспорт и надвор од европските граници. На пример, ние дадовме поддршка на изградбата на метро системи во индиските градови Бангалор, Лакнао и Пуне. Заедно со Светската банка и владите на Луксембург и Германија, го формираме „City Climate Finance Gap“ фондот кој се фокусира на воведување зелени инвестиции во Глобалниот Југ, што го вклучува и транспортниот сектор.

Останува фактот дека на светот нема доволно јавни пари за финансирање на транзицијата кон нискојаглеродна иднина. На крајот на краиштата, приватниот сектор е тој кој мора да ја преземе водечката улога. Главните играчи во индустријата, претприемачите и „grassroots“ организациите мора да бидат посмели, поагилни па дури и поревулционерни во своите пристапи. Европската инвестициска банка ќе биде тука да помага во секој момент, преку давање насоки и споделување на ризикот.

Рекордните температури и екстремните временски услови низ Европа и Северна Америка ова лето оставаат малку сомнеж дека веќе влеговме во деценија која е од пресудно значење за климата. За да создадеме одржлива иднина, ние мора да ја прифатиме креативноста и отвореноста и да обезбедиме дека најмудрите умови и најхрабрите иницијативи во Европа ќе ја добијат поддршката што ја заслужуваат. **IS**

Крис Пеетерс е појтпрејседашел на Европската инвестициска банка.

Од Париз до Глазгов

ЛОРЕНС ТУБИАНА,

извршен директор на Европската фондација

Со сигурност може да се констатира дека COP26 климатската конференција ќе биде момент на разјаснување, поставен помеѓу глобалната соработка и конкурентност. Како едно од најважните официјални лица од Франција кому му беше дадена задачата да се постигне договор на COP21 во Париз во 2015 година, можам да ја потврдам тежината на очекувањата која ја имаат домаќините за оваа година – Италија и Обединетото Кралство.

Самитот во Глазгов овој месец ноември е убедливо најтешкиот состанок на владите од одржувањето на самитот во Париз. Парадоксално е тоа што паралелно со раседните линии се случува интензивна глобална интеграција, вклучувајќи ја тука и неправдата предизвикана со COVID-19 и зголемената желба за интерни, националистички политики.

Додека глобалната трговија е на пат да се зголеми за 8% оваа година, а откако се намали за 5.3% во 2020 година, испорачувањето на медицински материјали кај глобалните синџири на снабдување ги изнесе на површина длабоките извори на антагонизам и соперништво. Прашањето на солидарност во однос на вакцините,

во комбинација со тоа што богатите земји одвоија трилиони за опоравување на нивните економии, сериозно ги затегна мултилатералните врски. COP26 се приближува под облак на напнатост.

Оваа година, конференцијата ќе го тестира духот на соработка кој се појави во Париз а каде, по неколку неуспешни напори, 196 влади во светот го усвоија историскиот договор од Париз и направија „нето нулата“ да стане геополитичка реалност. Оттогаш наваму, договорот го обезбедува принципот на организирање на сите климатски активности – оние во однос на кои националните држави, региони, градови, бизниси, инвеститори, граѓанското општество и поединците имаат глас и во кои сите можат

да дејствуваат. Ова е најдобар пример за мултилатерализам кој својата моќ ја добива од луѓето.

Шест години подоцна мислевме дека ќе видиме позитивен домино ефект благодарение на смелите ветувања од државите. Наместо тоа, гледаме една нервозна партија на покер. Како и со вакцините, богатите земји не го споделуваат своите богатство и технологија.

Меѓународната заедница сè уште не ја исполни целта предвидена со Парискиот договор, во износ од 100 милијарди долари годишно ▶

NO PLAN B

Кога преговараме за договорот од Париз, тоа многу наликуваше на претходниот настан на Г20 – дури можеме да кажеме дека беше катастрофално.”

ГРАГАНИ НАБЉДУВААТ КАКО ВОЈНИЧКИ ХЕЛИКОПТЕР СОБИРА ВОДА ЗА ДА СЕ ЗАУЗДААТ ШУМСКИТЕ ПОЖАРИ ВО ГРЦИЈА.

за поддршка на климатските инвестиции во земјите во развој. Оваа бројка е праг, а не крајна цел: од суштинско значење е да ја отстраниме оваа пречка со цел сите страни учеснички во COP26 да знаат дека кај богатите се сериозни во своите намери и се искрени во својата солидарност.

Подеднакво загрижува и отсуството на конкретни информации за тоа како земјите од Г20 имаат намера да ги исполнат апстрактните цели за нето-нула. Многумина и понатаму се „затворени“ во фосилните горива. Со оглед на тоа што овие економии учествуваат со речиси 80% во светските емисии, тие мора да започнат со поконкретно, сеопфатно планирање на декарбонизацијата како дел од нивните национално утврдени придонеси (NDC) според Парискиот договор.

Новиот план на Европската комисија „Fit for 55“ на детален начин покажува како тоа може да се спроведе, и тоа конкретно по сектори. За жал, Европската унија е исклучок. Сите други и понатаму играат покер, дури и кога просторијата се полни со вода.

Само во текот на оваа година, катастрофи предизвикани од климатските промени ги погодија

Бразил, Канада, Мадагаскар, Кина, Германија, Русија, САД и многу други држави. Нема потреба да се потсетуваме на секој катастрофален настан предизвикан од екстремните временски услови, бидејќи веќе е доволно да се каже дека проблемот излезе надвор од рамките на нашата подготвеност.

Како што се подобрува моделирањето на климата, така се стеснува патеката по која одиме за да останеме на затоплување од 1,5 степени Целзиусови. Во почетокот на август, најновиот извештај на Меѓувладиниот панел за климатски промени покажа дека веќе сме опасно блиску до 1,5°C. Секој дел од степенот е важен. Разликите помеѓу 1,5°C и 2°C на светско ниво можат да бидат драматични.

Кога преговараме за договорот од Париз, тоа многу наликуваше на претходниот настан на Г20 – дури можеме да кажеме дека беше катастрофално. Многумина сметаа дека COP21 е осуден на пропаст од истата причина. Но, по неколку недели интензивна работа и дијалог, самитот во Париз успеа да ги надмине очекувањата, вклучително и моите очекувања.

Како Обединетото Кралство и Италија би можеле да ги насочат

преговорите кон уште еден успешен исход? Ако паралелите кои ги правиме со она што се случуваше во 2015 година можат да ни дадат некаква индикација, клучно за овој последен „спринт“ е да се нагласи дека никој и ниту една земја не можат да се справат сами со климатската криза. Бидејќи секоја страна на Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени има еднакво право на збор, секој потписник може да создаде пречки во преговорите. Дијалогот со добра волја, конкретните планови и посветувањето на сериозни средства за нивно финансирање се единствениот пат напред.

Има некои неодамнешни позитивни случувања на кои треба да се надградиме. На почетокот од оваа година, Јужна Кореја и Јапонија, кои се втор и трет најголем финансиер на јаглен во светот, по Кина, ветиле дека ќе ги запрат своите јавни инвестиции во јаглен кои ги прават во други држави.

Има исто така и јасно определени области во кои државите треба повеќе да работат. Според Меѓународната агенција за енергија, за да се остане на патот кој води кон нето-нула емисија на штетни гасови до 2050 година, потребно е да не се започнуваат нови проекти за јаглен, нафта или гас по 2021 година. Тоа значи дека сите најголеми светски емитувачи на емисии мора веднаш да ги прекинат инвестициите за јаглен во други држави и да појаснат како тие постепено ќе ја укинуваат употребата на јаглен кај нив.

Само искрен дух на мултилатералност е нешто што може даде решение за нерамнотежата која постои во сржта на климатската криза, чии влијанија се длабоко неправедни. Земјите кои едвај се одговорни за ескалацијата на проблемот се оние кои директно се соочуваат со најтешките, често и егзистенцијални ризици. Зошто малите островски држави сами да преговараат за своето потопување?

Договорот од Париз бешевозможен само поради неговата посветеност на мултилатерализмот, и таа и понатаму е најдобриот водич со кој ќе се обезбеди неговата важност. Тој вели дека набргу откако состанокот на Г20 во врска со климата резултираше со неколку опипливи позитивни нешта оваа година, најмалку развиените земји во светот објавија изјава во која ги повикаа побогатите држави да „преземаат одговорност“.

Суверените, конкурентни импулси секогаш ќе го стеснат просторот за соработка. Но, во тој простор, има

многу можности за постигнување на позитивни резултати - на пример, во технолошките иновации и усвојувањето на решенија. Овие инстинкти се длабоко вкоренети во националниот интерес, и затоа тие треба да одговорат на застрашувачките и зголемени изгледи од надминување на зацртаната цел од 1,5°C.

Во овој дух, некои конкретни чекори за смирување на тензиите на COP26 се посебна точка за значајна дискусија во врска со „загубите и штетите“, додека жестоките временски настани кои се случуваа ова лето и понатаму се присутни во секавањето на сите нас. Конференцијата, исто така, мора да притисне за решавање на прашањето за финансирање на напорите за адаптација кон климата, како дел од пошироката заложба за постигнување на минимумот од 100 милијарди долари годишно за секоја од зацртаните цели. Конечно, земјите од Г20 кои не ги испорачале своите NDC мора да го сторат тоа што е можно поскоро, и со тоа покажувајќи дека нивните политики се доволни за да го одржат светот на патот кој води кон 1,5°C.

Земјите од Г-20 кои се заинтересирани да ја промовираат својата улога на климатски лидери, мора внимателно да ги слушаат предупредувањата од другите, особено од оние што се во првите редови. Ако забележиме придвижувања на овие фронтови во периодот од сега до ноември, Обединетото Кралство и Италија би можеле да го најаваат COP26 како успех, со што одржувањето на зацртаната цел од 1,5°C ќе ни биде на дофат. **IS**

Лоренс Тубиана, инаку поранешен француски амбасадор во Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени, е извршен директор на Европската фондација за клима и професор во Сиенс По, Париз.

▲ ЦОН КЕРИ ГОВОРИ НА ЦЕРЕМОНИЈАТА ЗА ПОТПИШУВАЊЕ НА ПАРИСКИОТ ДОГОВОР.

▼ ЛИДЕРИ НА Г20 НА ВИДЕО КОНФЕРЕНЦИЈА ВО МАРТ, 2020 ГОДИНА.

Аџемоглу / Еспиноса / Фигерес /
Кох Бланк / Кортенхорст / Меклоски /
Хедегард / Џексон / Пеетерс / Раскин /
Стиглиц / Чернева / Тубиана / Вагнер

